Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 40 (9415) | Суббота, февраль 16, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧАРЫШ, ЧАРЫШ

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Ак-Довурак хоорайда тудугжулар бригадазының удуртукчузу Сергей Балбырович Сендажы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТЫВА—ФЕДЕРАЦИЯДА БИРГИ ЧЕРДЕ

1973 чылдың ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш үлетпүр, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының Бүгү-россия социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы бүгү солуннарга парлаттынган.

1973 чылда үлетпүр, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының калбарган социалистиг чарыжынга 195 бүдүрүлге коллективтери, автономнуг республикалар, крайлар, областар, оон иштинде бистиң Тыва АССР тиилекчи боор санаткан.

Социалистиг чарышка тиилекчи болган коллективтерге, автономнуг республикаларга, крайларга, областарга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл туктарын, дипломнарын акша шаңналдары-биле кады тыпсып эгелээн.

Ол тукту хүлээп алырынга тураскааткан хурал бо хүн Кызылда Политиктиг чырыдышкын бажыңынга ажыттынар.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Дүүн найысылалдың Политиктиг чырыдышкын бажыңынга республиканың «Тыва тудуг» трезиниң ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының байырлыг хуралы болуп эрткен. 1973 чылдың дөрткү кварталының түңнелдерин ёзугаар трестиң тудугжулары «Красноярскглавтудуг» чериниң коллективтериниң аразында чарышка бирги черни ап, ССРЭ-ниң Аар индустрия бүдүрүлгелериниң Тудуг министерствозунуң болгаш тудуг база тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профэвилелиниң Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатканынга тураскааткан ук хуралга ол тукту «Красноярскглавтудугнуң» начальнигиниң оралакчызы эш С. В. Рожков тудугжуларга тывыскан.

Хуралга «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи Ч-Д. Ондар, «Кызыл тудуг» эргелелиниң начальниги И. Остапец, шеверлекчи Н. Оюн, участок начальниги В. Шапринский санал бергеннер.

ЯНВАРЬНЫЫН АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Бистиң республиканың тудугжулары кажан-даа ындыг бедик үнелелди ап көрбээн. 1973 чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кирипкеш, Россия Федерациязының тиилекчилериниң одуруунга киргенинге Тываның бүгү тудугжу коллективтери-биле бир дөмей «Сибирь курүне энерготудуг» трестиң Кызылда ЦЭС тудуг эргелелиниң ажыл-ишчилери база-ла өөрүшкүлүг уткаан.

Найысылалдың тудугжу коллективтериниң аразынга калбарган чарышка эрткен шиитпирлиг чылда бо коллектив эвээш эвес үлүүн киирген. Бо тодарадыкчы чылды энерго тудугжулар багай эвес көргүзүглер-биле эгелээн.

Бо чылдың баштайгы айында кол кереэ ёзугаар кылыр тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдазын эргелелдиң тудугжулары 126,8 хуу күүседип алган. Ол ышкаш боттарының күжү-биле кылып чорудар тудуг ажылдарын бүрүн боттандырып шыдаан. Тудуг эргелелиниң кол чорудуп турар ажылы—үлетпүр тудуунуң талазы-биле көргүзүү эки—ону эрткен баштайгы айда олар 125 хуу күүседип шыдаан.

Үлетпүр тудуу болур—кол корпуста Степан Казимирович Пастернактың удурткан бызанчы-бетонщик тергиин комплекстиг бригадазы январьда чарыштың тиилекчизи болуп шылгараан. Бригаданың бызанчылары болгаш бетонщиктери тодарадыкчы чылдың баштайгы айында тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдазын 164,2 хуу күүседип, кайы-даа бригадага аштырбаан.

(БИСТИҢ КОРР.).

Ажык чагаа

Чаржылыңар, тудугжулар

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш бистиң республиканың бүгү булуңнарында калбарган. Партия ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырыы ол чарышты улам хөрлээледип, аңаа чаа утка-шынарны киирген. Беш чылдың тодарадыкчы чылында кижи бүрүзү болуунга хууда планны ап, бедиткен хүлээлгени хуусаа бетинде күүседир деп чаагай сеткил-биле ажылдап турар.

Республиканың тудуг организацияларында база бир мурнакчы коллектив болур «Кызыл тудуг» эргелелинде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады эш Е. Б. Санданга удурткан силерниң бригадаңарның дугайын эки билир бис. Бригадаңар эки ажылдыг дээрин дугайын республика солуннарындан болгаш радиодамчыдылгаларындан номчуп, дыңнап келдивис. Оон аңгыда силерниң бригадаңар бистиң «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш С. Б. Сендажының бригадазы-биле каш чыл улаштыр социалистиг чарыштыг ажылдап келди.

К. Данзырыкка удурткан бистиң бригадавыс бо беш чылдың баштайгы чылындан бээр чүгээр көргүзүглерлиг ажылдап келген. Бригадавыста 21 кижи бар, оларның тускай мергежили эләэн бедик. Январь айның планын 118 хуу күүседип, эргелелдиң тудуг бригадаларының аразында чарышка бирги черге үндүвүс.

Чарыш кымга-даа ажыктыг. Аңаа аштырза-даа ында багай чүве чок. Бот-боттарывысты ажар дээш кызып ажылдаар, эки чүүлдерни ажылывыска нептередир, арга-дуржулгавысты солужар болзувусса улуг үүле бүттүнер, партия болгаш чазактың салып турар улуг сорулгалары амыдыралга дүрген боттаныр. Мындыг күзелди барымдаалааш, силерниң бригадаңар-биле социалистиг чарыштыг ажылдаар деп шиитпирледивис. Тодарадыкчы бо чылда дараазында хүлээлгелерни боттарывыска алдывыс:

1. Бригадага онаашкан тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 25-те күүседир.
2. Бо чылдың бирги кварталында магазинниг № 115 бажыңны ажыглалга дужаар.
3. Ийиги кварталда районнуң харылзаа конторазының бажыңын ажыглалга киирер.
4. Дөрткү кварталда 140 чаштар турар уруглар садының тудуун дооскаш, комиссияга хүлээдир.
5. База ол-ла кварталда ажылчыннар дыштаныр профилакторийниң тудуун доозар.
6. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 0,5 хуу бедидер.
7. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,1 хуу чиигедир.
8. Чыл дургузунда 15 муң түүйбүну камнап алыр.
9. Эргелелдиң контора бажыңының тудуун март 8-те доозар.
10. Чогаадыкчы саналдарны шиңгээдип тургаш, 5 муң рубльдиң камналгазын алыр. Бригада кежигүннериниң 60 хуузунуң аккорд-шаңналдыг чурум ёзугаар ажылдаан турарын чедип алыр.
11. Бригада кежигүннериниң 50 хуузунуң разрядын бир чада бедидер.

Боттарывыска алган хүлээлгелеривис бо. Бир эвес бистиң саналывысты хүлээп алыр болзуңарза, ол дугайын биске дыңнадып, боттарыңарның алган хүлээлгеңерни чорудуп бээрин диледивис.

Чарыжывыстың үре-түңнелиниң дугайын ай санында республикавыстың «Шын» солунун дамчыштыр түңнеп үндүрүп турзувусса кандыгыл деп санал бар.

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде К. Данзырыктың бригадазының кежигүннери.

Февраль 10. 1974 чыл.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Кыштаглаашкынны шалыпкын удуртур

Бай-Тайга районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында кыштаглаашкынның чорудуп турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалашкан. Аңаа райкүүском даргазы Р. С. Хунай-оолдуң илеткелин дыңнап, районда ниитизиниң малының кыштаглаашкынының байдалы дыка четпес болуп турарын демдеглээн.

Мал чеми чедишпес турбуже, камныг чарыгдавайн турар. Ону хээндектээр, буска ылбырадыр хайындырар ажылды организаставаан. Саваңны мал чемгерериңге белеткээр цехти чүгле «Мурнакчы» колхозта тургускан. Ылаңгыя малдың суггарылгазы эң-не дүвүренчиг байдалда. Суг сөөртүр 20 автомашинаның болгаш малга суг кудуп бээр коошпаларның, насостуг кудуктарның чүгле чартык хирези ажылдап турар. Суг кудар болгаш чылдыр саваларны долу ажыглалга тургуспаан. Кыштаглаашкынга белеткелди, ону эрттирерин четпес организастаанындан амгы үеде малдың өлүп хораар чоруу үргүлчүлевишаан.

Мал ажылында мындыг байдалдың тургустунганы райкүүскомнуң талазындан, ажыл-агыйлар удуртукчуларындан болгаш тускай эртемниглериниң негелде, контрольду кошкак тургусканында дээрзин Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Кыштаглаашкынны кошкак организастааныны, районнуң ажыл-агыйларында малдың өлүп-хораар чоруунуң бар болуп турарын айтып, боже Бай-Тайга райкүүскомунуң (даргазы Р. С. Хунай-оол) кичээнгейин угландырган докталды хүлээп алган.

Ажыл-агый бүрүзүнде кыштаглаашкынның байдалын сайгарып көрүп, четпестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин алырын Министрлер Чөвүлели райкүүскомга даалган. Мал чеминиң учёдун кылыр, концентраттыг, бөдүүн чемнерни кыштагларже четчири-биле сөөртүр, суггарылгаже онза кичээнгей салыр. Районнуң кодээ ажыл-агыйынга удурталганың стил болгаш методун үндезини-биле экижидерин, мал ажылының технологиязынче болгаш экономиказынче ханылап, тускай эртемниглерден негелдени бедидип тургаш мал ажылында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, кодээ ажыл-агыйның продукциязынын бот-үнезин чиигедир талазы-биле база өске-даа сорулгаларны ол докталда айыткан.

ЧОГААДЫКЧЫ СОРУК КИРИИШКИН

1974 чылдың февраль 13-те «Мосфильмге» Октябрь революциязы орденни тыпсып тура, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

Эргим эштер!

Совет кино уран чүүлүнүң хоочуну—«Мосфильм» киностудияга Октябрь революциязы орденни бөгүн шак мындыг байырлалдыг байдалга тыпсыры меңээ өөрүнчүг-дүр. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң байыр чедиришкининде, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыында «Мосфильмниң» улуг ачы-хавыяалары, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге студияның салыышкынын чөптүг-биле үнелээн, Ада-чурт кинематографиязының база делегейниң бурунгаар депшилгелиг кинозунуң хөгжүлдезинге ханы салдарны көргүскен, ук студияның тургускан киноларынга бедик үнелелди берген.

Сценаристер болгаш актёрлар, режиссёрлар болгаш операторлар, чурукчулар болгаш композиторлар, кино бүдүрүлгезиниң специалистери болгаш цехтер ажылдакчылары—хөй муң кижилиг коллектив мосфильмчилер силерге СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың мурнундан Төрээн чурттуң бедик шаңналын алганыңар-биле байыр чедирдим.

Туруп келгени чартык чүс чыл дургузунда «Мосфильм» киностудия муң ажыг уран-чечен киноларны бүдүрүп үндүрген. Оларның эң дээрелери социалистиг реализмниң ёзулуг классиказы боор, бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда бедик-биле үнелеедип турар. «Броненосец Потёмкин», «Кронштадттан бис», «Ленин октябрьда», «Ленин 1918 чылда», «Солдат дугайында баллада», «Кижиниң салым-чолу», «Коммунист», «Дарга», «Хостаашкын» болгаш өске-даа тематика, жанр болгаш чогаадыкчы аян талазы-биле аңгы-аңгы суралгыг чогаалдар совет улустуң угаан-бодал амыдыралының чарылбас кезээ апарган. Чаа кижиниң кижизидеринге, коммунистиг ниитилелди тургузарынга ук чогаалдар партияга идепкейлиг дузалап келген болгаш моон соңгаар-даа дузалаар.

Революция мурнунуң фирмаларындан дамчып келген мырыңай бөдүүн ательелерге мосфильмчилерниң баштайгы салгалы кинолар тургузуп келген ыраккы чылдардан бээр силерниң коллективтиң алдар-хүндүлүг кайгамчык чаңчылдары тургустунган. Совет уран чүүл культуразының дугайында партияның болгаш улустуң сагыш салыышкынының ачызында тургустунган эң эки деритинген кинохоорайда ажылдавышаан, ук чаңчылдарны улам байыдып турар силер.

«Мосфильмниң» эң дээре кинолары партийжи бүзүрелдиг чорук болгаш чүткүл-биле, улустуң амыдыралы-биле ханы харылзааа, уран-чечен бедик мергежилдии-биле онзаланып турар. Олар совет кинематографиязының, социалистиг уран чүүлдүң төөгүзүнге алдын одуруглар бижээн. Кинонуң кайгамчык мастерлериниң экранга тургускан киноларының маадырлары миллион-миллион кижилерниң ынак маадырлары апаргылаан. Силерниң болгаш чурттуң өске-даа киностудияларының тургусканы уран чүүл талазы-биле үнелиг чүүлдер кижилерниң угаан-бодалынга улуг салдарны чедирип турар.

Совет кинематографияның хөгжүлдезиниң баштайгы чылдарында-ла В. И. Лениниң демдеглээни «Кино—бүгү-ле уран чүүлдерниң аразында эң-не кол» деп билдингир бодалын бистиң экранывыс бодунуң бүгү төөгүзү-биле, бодунуң уран чүүл практиказы-биле бадыткаан. Ол шынап-ла ындыг. Совет ниитилелдиң бедик мөзү-шынар принциптерин, коммунистиг мировоззрениени хевирлээринге кинонуң массалыг чорук, салдар чедирер күжү, оон эстетиктиг аргаларының байлаа болгаш чедиңгири кино уран чүүлүнге ёзулуг улуг аргаларны берип турар.

Бистиң амгы үеңи кино чок кылдыр бодап болур бе? Кино дээрге бөгүн кайда-даа нептерээн. Эң дээре кино чогаалдарының маадырлары экрандан дүшкеш, бистиң үежилеривистиң аразында чоруп, оларның өңнүктери, сүмелекчилери болу берген дег. Амгы кинематограф дээрге миллион-миллион совет кижилерниң амыдыралчы университеди апарган.

Кинематограф кыска үе дургузунда улуг оруктү эрткен, ол янзы-бүрү техниктиг болгаш уран-чечен аргалар-биле баяан. Шагда «диригчурук» турганындан үнгүг апарып, чүгле ак-кара лентага өңнүг көргүзүг база немешкен, кинонуң дылы база сайзыраан. Амгы үениң кинокамеразы өртемчейниң кызыгаар чок делгемнерин болгаш микромирниң чажыттарын өттүр көрүптери ышкаш, ол кижилерниң угаан-бодалының ханызынче, делегейде боор турар нарын социал болуушкуннарже ханылап кирер арганы берип турар. Ынчангаш кино бистиң партиявыстың эң-не дээштиг болгаш нарын идеологтуг чепсээ болу берген.

Сөөлгү чылдарда кино-биле чергелештир телевидение калбаа-биле хөгжүп сайзыраан. Телевидение кинематографтың адаанназыкчызы болу берип, ону үндүр кызып чадавас дээр бодалдар шагда тургулаан. Шак ындыг бодалдар үндезин чок дээрзин амыдырал бадыткаан. Телевидение харын кинонуң эвилелчизи болгаш дузалакчызы апарган, чамдыкта харын оон адааннажыкчызы ышкаш болза-даа, кинематографистерниң мергежилин бедидеринге дузалап турар.

Ындыг янзылыг чогаадыкчы кады ажылдажылга телевидение репертуарының уран-чечен деңнелин бедидеринге идиг берип турары чигзиниг чок. Хөй-хөй совет киностудиялар, оларның аразында «Мосфильм», Төп телевидениениң чагыын ёзугаар чурукторны тырттырып турарын, оларның чамдызы ам безин хөй-ниитиниң калбак хүлээп көрүүшкүнүн алганын чугаалаарга-ла четчир. Бистиң үевисте кино биле телевидение чогаадыкчы чарыштың оруу-биле бот-боттарын немежип, байытпышаан, хөгжүп, сайзырап турар. Оон эң эки херечизи—телекөрүкчүлерниң-даа, кинотеатрларга барып турарларның-даа санының доктаамал өзүп турары ол болур.

Совет кино мурнукузу-биле бир дөмей, эң хөй кижилерге бараан болуп турар. Ийи чүс бежен миллион совет кижилерниң барык шуптузу профессионал эрге-ажыктарындан, хар-назынындан болгаш хууда сонуургалындан хамаарылга чокка кинонуң негелделиг болгаш йөрээл-сөстүг сонуургактары боор турар дизимзе, частырыг болбас боор деп бодай-дыр мен. Бистиң кинотеатрларывыстың залдарынга чыл бүрүде беш миллиард кижи кээп, телевидениениң фильмнерин оон-даа хөй кижилер көрүп турар. Оларга совет киноларны даштыкы чурттарда көрүп турар миллион-миллион көрүкчүлерни база немээр херек. Бистиң экран мастерлериниң чурук бүрүзү дээш кайы хире улуг харыысалгалыы моон илдең-дир!

Бистиң кинематографистеривис боттарының талантызының болгаш салым-чаяанының хире-чергези-биле партийжи база чогаадыкчы хүлээлгезин күүседирин оралдажып турарын бөгүнгү байырлалда дүрүм ёзугаар чугаалап болур. Партия болгаш улус ону билип, төлептиг-биле үнелеп турар.

Коммунистиг тургузуушкуннуң амгы үе-чадазы бистиң алдарлыг ажыл-ишчилеривистиң бүгү отрядтарының—ажылчыннарның, колхозчуларның, эртем-техниктиг болгаш чогаадыкчы интеллигенцияның мурнунда чаа-чаа сорулгаларны салып турар. «Мосфильм» студияның юбилейин кайгамчыктыг үеде, совет кижилер СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан улуг сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш күженишкиниң болгаш карак кызыл ажылдап турар үеде демдеглеп турар-дыр бис. Партия Төп Комитединиң декабрь Пленуму тоску беш чылдың баштайгы чылдарының база шиитпирлиг үшкү чылының түңнелдерин ханызы-биле анализтеп көрген. Партияның тодаргай сорулгалыг аажок улуг ажылының, совет кижилерниң маадырлыг күженишкиниңер ачызында эрткен чылын үлетпүрнү, кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге, съездиниң социал программазын боттандырарынга улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

Оон-биле чергелештир Пленум ам-даа шиитпирлеттинмээн сорулгаларже кол кичээнгейни мооңнеп, совет экономиканы хөгжүдериниң чаа оруктарын тодараткан. Хамыктың мурнунда ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын улам бедидериниң, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин дүрген нептерединиң, планнаашкынның механизмин, улус ажыл-агыйының парын комплекизин башкарарының бүгү хевирлерин сайзырангайжыдарының эргежок чугулазын демдеглеп турар бис. Ажыл-ишчи бүрүзүнүң, бүдүрүлге коллективи бүрүзүнүң чогаадыкчы идепкейин көдүрери, социалистиг чарышты шын организастаары беш чылдың дөрткү чылының планнарын күүседири болгаш ажыр күүседири дээш демиселдиң амгы үе-чадазында шиитпирлиг ужур-дузалыг апарган.

Чарыштың кол сорулгазы—күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демиселге чоннуң эгелекчи чоруун хөгжүдери болур. Совет кижилерниң долу чүүлдүгзүнүүшкүн-биле ужурашканы СЭКП ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырыында чогум-на харын ону бирги черге айтырыы кылдыр идип үндүрген. Бистиң бүгү чедиишкиннеривистиң бирги үндезини, чайгылыш чок бурунгаар шимчээшкиниң үнер дөзү чүгле күш-ажылда дээрзин Совет күрүнениң күчү-шыдалының, ниитилел байлактарының, улустуң амыдырал деңнелин бедидер темпилериниң өзүлдези планныг онаалдаларны күүседиринден болгаш ажыр күүседиринден хамааржыр дээрзин ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция эки билип турар.

Чурттуң мурнунда туруп турар улуг чаагай сорулгаларны күүседиринге төлептиг салыышкынын киирери, СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга чогаадыкчы ёзу-биле харыылаары—совет кино мастерлериниң ат-алдарының херээ. Экран күш-ажылдың кижилериниң хүндүлээринге улусту кижизидер, бодунуң ажыл-ижинге бодалын болгаш сеткилин өргүп, соруктуг ажылдап билир кижилерниң ат-алдарын бедик көдүрер ужурлуг. Кинематограф совет кижилерниң күш-ажылчы хүлээлгезин күүседиринче, ажылынга чогаадыкчы, тывынгыр, чаартыкчы, эгелекчи чорукту киирерингче чүткүлүн деткип, хөгжүдүп шыдаар-даа, ынчаар кылыр ужурлуг-даа. Кино ажылдакчылары ол сорулганы чедиишкинниг күүседир дээрзинге чигзиниг чок!

(Уланчызы 3-кү арында).

Ада-чуртка—шалыпчы күш-ажыл

Агинск Бурят национал округка, Коряк национал округка бедик шаңналдарны тывыскан

АГИНСКОЕ. (Чита область), (СЭТА). Агинск Бурят национал округка Улустарның найыралы орденни тывыскан.

Партияның округ комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының округ Совединиң каттышкан байырлыг хуралының хүндүлүг президиумунга партия ТК-ның Политбюро составын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. А. Яснов** партияның, Совет чазактың болгаш партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң өмүнээзинден округтуң ажылчы чоннарынга бедик шаңнал дээш изиг байырны чедиргеш, бүгү улус төөгүнүң кыска хуусаазының иштинде Коммунистиг партияның удурталгазы-биле чоруп, орус улустуң дузаламчызының ачызында хожуданган чоруктан депшилгеже улуг базымны кылганын онзалап демдеглээн.

Амгы үеде округтуң колхозтары, совхозтары эът, сүт, дүк болгаш өске-даа продукцияны берип турар хөй адырлыг, сайзырангай ажыл-агыйлар апарганын оратор демдеглээн. Округтуң ажылчы чоннары партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш тоску беш чылдың даалгаларын күүседир дээш бүгү күжүн салып турар.

М. А. Яснов Агинск Бурят национал округту Улустарның найыралы орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, ону округтуң тугунга кадаан.

ПАЛАНА. (Камчатка область), (СЭТА). Коряк национал округтуң тугунда Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле кожа Улустарның найыралы орден көстүп келген.

Бедик шаңналды тыпсырынга тураскааткан округ төвү Палана суурга болган байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюро составын партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр соруктуг кириишкин-биле соңгаан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы **А. М. Школьников** партия ТК-ның, Совет чазактың болгаш эш Л. И. Брежневтиң бодунуң өмүнээзинден бедик шаңнал дээш изиг байырны чедирбишаан, округтуң чедиишкиннерин демдеглээн. Тундраның чурттакчылары орус болгаш өске-даа совет улустарның дузаламчызының ачызында амыдыралдың баштайгы үе-чадазындан социализмче улуг шураашкынны кылганын ол онзалап айыткан. Ортулуктуң биче-буурай улустары—коряктар, ительменнер, чукчылар, эвеннер чаа амыдыралче кирген болгаш округ ам сайзырангай экономиканың, бедик культураның чери апарган.

А. М. Школьников ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, хурал киржикчилери диңмиттиг адыш часкап турда, Улустарның найыралы орденни округтуң тугунга кадаан.

* * *

Агинскоеге болгаш Паланага болган байырлыг хуралдың киржикчилери Төрээн чурттуң бедик шаңналынга боттарының шалыпчы күш-ажылы-биле харыылаарын партияга болгаш чазакка бүзүреткеннер. Олар СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

Бедик негелдеге дүүштүр

СЭКП КАА-ХЕМ РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Дүүн СЭКП Каа-Хем райкомунуң пленуму болган, аңаа партияның XV область конференциязының түңнелдериниң болгаш районнуң парторганизацияларының сорулгаларының дугайында райкомнуң бирги секретары Н. П. Федоровтуң илеткелин дыңнап, чугаалашкан. Каа-хемчилер беш чылдың эрткен үш чылдарында кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле чамдык эки көргүзүглерни чедип алганын болгаш тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылын күженишкиниг эгелээнин пленумга демдеглээн.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга болгаш улус ажыл-агыйының планныг сорулгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалдарга сорук кирген районнуң ажыл-ишчилери бо чылдың январьда багай эвес түңнелди чедип алган. Сүт-бараан фермаларының коллективтери күженишкиниг ажылдаан, олар күрүнеге 299 тонна сүттү саткан ийикпе азы планны 141 хуу күүсеткен, эътти база планда көрдүнгенинден хөйнү саткан. «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтарның, «Ленинчи орук» совхозтуң малчыннары сүттү бүдүрер болгаш садар талазы-биле шудургу ажылдаан.

Районнуң тараажылары бо хүннерде часкы тарылгага күженишкиниг белеткелди чорудуп турар. Үрезинниң 93 хуузун чажар шынарга чедир белеткээп, а оон 65 хуузу бирги болгаш ийиги класстыг боор турар. «Тиилелге» колхозта, «Бурунгаар» совхозта техника септелгези эки чоруп турар.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде ажыл-херектиң байдалының дугайын илеткелчи болгаш санал берген эштер: «Тиилелге» колхозтуң даргазы В. М. Рыжов, «Октябрь 30 чылы» колхозта парторганизация секретары В. С. Пашнин, партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Гайдук болгаш өске-даа эштер пленумга тодаргай сайгарганнар.

Пленум чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже кол кичээнгейни салган. Төрүүр чүс баш малга онааштыр чаш төлдү районда дыка эвээштеп турар. Оон бир кол чылдагааны малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар хемчеглерни четпес организастап, оларның ортузунга организастыг болгаш политмассалыг ажылды кошкак чорудуп турарында. Бо айтырыгларны шиитпирлээринге «Бурунгаар» совхозта болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйларда парторганизацияларның организакчы ажылының деңнели чавыс, коммунистерниң идепкейи кошкак боор турар. Ол ышкаш социалистиг чарышты улам калбак нептерелдиг, дээштиг кылдыр организастаарынче пленум улуг кичээнгейни салган.

Партияның XV область конференциязының шиитпирлерин деткип, чүүлдүгзүнмүшаан, пленум бо чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан.

ЧАРЫШТЫҢ ТУГУН УЛАМ БЕДИК ТУДААЛЫҢАР!

Тываның үлетпүр, тудуг, транспорт организацияларының ажылдакчылары

1974 чылда бистиң хүлээлгевис:

- ● Чыл планын декабрь 25-те күүседир. 1973 чылга деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 10,1 хуу улгаттырар.
- ● Чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 950 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.
- ● Чүък сөөртүлгезиниң чыл планын декабрь 18-те күүседир болгаш пландан ажыр 250 муң тонна чүъктү сөөртүр.

БИСТИ ХЕЙ-АЪТ КИИРДИ

1973 чылдың дөрткү кварталының түңнелдерин ёзугаар бистиң «Кызыл тудуг» эргелели социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип ап, республиканың тудугжу коллективтериниң аразынга шилчиир Кызыл туктуң эдилекчизи болган. «Кызыл тудуг» эргелелиниң ажыл-ишчилери бо тодарадыкчы чылды эки эгелеп, январьда планныг онаалдазын 106 хуу күүседип, ССРЭ-ниң Аар үлетпүр бүдүрүлгелериниң министерствозунуң болгаш тудуг база үлетпүр тудуг материалдар ажылдакчыларының профэвилел ТК-зының эрткен чылдың түңнелдерин ёзугаар шилчиир Кызыл тугунуң эдилекчизи болу берген «Тыва тудуг» трестиң күш-ажылчы чедиишкиннеринге төлептиг үлүүн киирген.

Бо чылын бистиң эргелелдиң кылып чорудар ажылдары хөй. Чүгле керээ ёзугаар кылырывыс безин 6 млн. 265 муң рубль. Чуртталганың болгаш социал-культураның 14 хире объектизин ажыглалга дужаар. Мооң мурнунда туттунуп көрбээн безин тудуглар бар. Чижээ, «Интурист» деп 600 оруннуг аалчылар бажыңының тудуу эгелээр, бирээзинге-ле 120 аал иштн чурттаар панельден кылган дөрт бажыңның тудуун эгелеп, бирээзин бо чылдың үшкү кварталында ажыглалга дужаар апаар. Ол ышкаш эрткен чылдан бээр шилчип келген чамдык объектилерни бо кварталда ажыглалга киирери база негеттинип турар.

Ажылывыста чаа арга-дуржулгаларны шиңгээдип ап эгелээнивис тудуг-монтаж ажылдарын шапкынчылар арганы берип турар. Мурнунда чылдарда бистиң бригадаларывыс тудуп эгелээр дээн кварталын чылыг үеде баш удур белеткеп албас, чылдың соок үелеринде удур белеткенип, орта хөй акша-хөреңгини, кижи күжүн үндүрүп, тудугнуң темпизин оожумнадып келген. Ам ол чорукту болдурбас бөдүүн болгаш чугула арганы тыпкан бис. Кызылдың мурнуу чарында дөрткү микрорайоннуң тудуун эгелээр ырак мурнунда ону ыяк белеткеп алганывыс аңаа чай, кыш чок ажылдаарынга дыка таарымчалыын херек кырынга бадыткаан. Орта үндезилээш бо чайын дараазындагы тудуг эгелээр черивис — бешки микрорайонну шак ынчаар, келир 1975 чылга белеткеп алыр деп көрген.

Эрткен чылдан эгелеп бистиң эргелелде эш Белков биле эш Рубовтуң бригадалары бот-орулга-чарылгаже шилчээн. Ук бригадалар амгы үеде дөрткү микрорайонда чуртталга бажыңнары тудуп турар болгаш кылган ажылының шынары өскелерден эки деп үнеледип турар. Ол мурнакчы дуржулганы моон-даа ынай нептередир апаар. Эргелел бүрүнү-биле неделя-хонуктап планнаарынче шилчээн. Ол ышкаш норма-комплект ёзугаар ажылдаар депшилгелиг арганы шиңгээдип алган бис.

Чарыш бистиң тудуг коллективтеринде ажыл-херектиң ёзулуг шимчедикчи күжү болу берген. Бригада бүрүзү-ле кайызы-биле чаржып турар.

Боттарынга онаашкан ажылдың бедик харысалгазын медереп билир тудугнуң мурнакчылары бисте эвээш эвес. Бистиң республиканың ажылчы чоннарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл тугун тыпсып турар байырлалды таварыштыр тудугжулар Н. Панин, Н. Сидоров, С. Тараачы, Т. Түлүш, К. Кара-оол, Н. Сидорова, П. Кара-Сал, С. Чайдып, А. Поминов олар ышкаш шалыпчыларны борта адаары өөрүнчүг.

Н. НАУМЕНКО,
«Кызыл тудуг» эргелелиниң начальниктиң оралакчызы.

Инженерниң индири

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылының юбилейин демдеглээн байырлыг хуралга кылган илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев: «Ажыл-агыйның кандыг-даа участогун удуртур деп бүзүрелди партиядан алган кижилер удуртулганың арга, методун доктаамал сайзырангайжыдар хүлээлгелиглер. Олар чаа чүүлдү долузу-биле оваарып билир, инициативчи болур болгаш эртем-техниканың ажылып турар чаа чүүлдери чогуур үезинде ажыглап билир ужурлуглар» деп чугаалаан.

Ол кончуг шын. Кандыг-бир тускай эртемни чедип алган ортумак азы дээди эртемниг кижи — мастер техник, инженер-даа—бодунуң билиин доктаамал бедидип, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдавас болза азы харылап турар участогунуң ажылчыннарының бот идепкейин көдүрбес, оларга чаа чүүлдерни дамчыдып бербес болза, ол бодунуң мурнунда салдынган сорулгазын күүседип шыдавас. Ынчангаш инженер-техниктиг ажылдакчылар чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар коллективтерде бүдүрүлге чорудулгазының доктаамал чаартынып, ай, квартал планнарының үргүлчү ажыр күүсеттинип турары таварылга эвес.

Ак-Довурактың даг-дүгү комбинадында ниитизи-биле 230 хире инженер-техниктиг ажылдакчы бар. Улуг бүдүрүлгениң бүгү адырларының ажыл-чорудулгазын олар башкарып, ажылчыннарның нииты билиин болгаш тускай мергежилин бедидеринге канчаар-даа аажок улуг рольду ойнап турарлар. Кижизидилге ажылын күштелдиреринге оларның ролю база-ла улуг. Чиңгээлээрге, ТЭЦ-тиң болгаш рудниктиң инженер-техниктиг ажылдакчылары масса-политиктиг болгаш кижизидилге ажылынга идепкейлиг киржип, хөй-нииты ажылын боттандырып турар кол кижилеривис ол боор турарлар.

Ынчангаш бистиң бүдүрүлгевистиң беш чылдың онаалдазын баштайгы чылындан эгелээш ажыр күүседип келгени таварылга эвес. Ол дээш хамаарышкан министерствозунуң бүдүрүлгелериниң аразында шилчиир Кызыл тукту каш удаа ап келдивис. Эрткен чылдың дөрткү кварталының түңнелдерин ёзугаар ол база бисте келген.

Россия Федерациязының ажылчы-чоннарының ортузунга беш чылдың шиитпирлиг 1973 чылында эки түңнелдерни бистиң үлетпүр бүдүрүлгелеривистиң, тудуг болгаш транспорт организацияларының ажылдакчыларының эки түңнелдерни чедип алганы дээш республикавысты РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл тугу-биле шаңнап турары өөрүнчүг-дүр.

Ол улуг тиилелгени чедип алырынга республиканың чогаадыкчы интеллигенциязы төлептиг салыышкынын киирген. Бүдүрүлгениң ёзулуг командирлери болур инженер-техниктиг ажылдакчыларның кайы хире улуг үлени боттандырып турарын комбинаттың амыдыралындан чамдык чижектерни көргүзүп турган, чугаалаксадым.

ТЭЦ-тиң инженерлери хөй-нииты ажылынга черле идепкейлиг киржип турар. Ында дежурный инженерлер шуптузу политинформаторлар, 8 кижи политиктиг болгаш коммунистиг күш-ажыл школаларының пропагандистери. Рудниктиң директору Ф. Д. Галин марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаның удуртукчузу. Инженерлер болгаш механиктер эштер В. И. Вертипрахов, В. С. Никитин, В. И. Колосов болгаш Г. П. Баканев оларның удуртуп турар школаларының ажылы эки.

Ажылчыннар-биле хууда, бригада азы ээлчег аайы-биле беседалар чорудары, оларның мергежилин бедидер хемчеглерни организастаары, нииты хуралдарга коллективтиң чүгле бүдүрүлге чорудулгазынга эвес, а корум-чурум камгалалынга, бүдүрүлге эстетиказынга, ажылчының бедик адынга хамаарышкан болгаш оон-даа өске айтырыгларны сайгарып көөрүн партия болгаш хөй-нииты организацияларының даалгазын ёзугаар база-ла бистиң техниктиг интеллигенциявыс боттандырып турар.

Улуг инженер технолог А. С. Курленов, фабриканың кол инженери В. Д. Родин, рудник директору Ф. Д. Галин, руда тепсир участоктуң начальниги В. С. Никитин, кол механик Ю. В. Асфонсов болгаш оон-даа өскелер маңаа келирде аныяк специалистер турган.

Оларның бүдүрүлге чорудулгазынга кайы хире хөй чүүлдерни чаартканын, шиңгээткенин тодаралып чугаалаар болза хөй чүүлдү бижиир апаар. Ажыы-биле чугаалаарга, комбинатты дужаап турар үеде тургускан дериг-херекселдер долузу-биле солуттунуп, чаартынган. Оон ачызында комбинат чүгле эрткен чылын безин пландан ажыр 3 муң 612 тонна сорттуг даг-дүгүн пландан ажыр бүдүрер аргалыг болган.

Комбинаттың бо чылгы уткуштур алган планының кол оорганын бистиң специалистеривис чогаадып кылган, ук планның чугаажок күүсеттинериниң арга, курлавырларын база олар санап үндүрген. Ынчангаш ооң чедиишкиннинг боттанып эгелээни таварылга эвес, Январь айның планы 300 хуу күүсеттинген.

Тодарадыкчы чылдың чүгле күрүне планы эвес, бедиткен хүлээлгелериниң ажыр күүсеттиниринге долу бүзүрелдиг бис.

Г. ЖУКОВСКАЯ,
комбинаттың кадрлар килдизиниң начальниги.

Лиза Баяндина Туранның амыдырал хандырылга комбинадынга даараныкчылап эгелээш ам 3 чыл чедип чоруур. Ол чиик платьениң даараныкчы-мастери. Ажыл-ишчи аныяк кижи бо хүннерде коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш демисежип турар. Ол хүн нормазын 130-140 хуу доктаамал күүседип келген.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

Эрткен чылдың түңнелдери-биле үлетпүр, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының Бүгү-Россия социалистиг чарыжынга чедиишкиннери дээш бистиң республиканың ажылчы чоннарының күжениишкиннерин чазактың бедии-биле үнелеп турарын көдээ тудугжулар база улуг өөрүшкү-биле уткаан.

Бо тодарадыкчы чылда боттарының мурнунда салдынган улуг сорулгаларны долдур болгаш ажыр күүседир дээш «Тыва көдээ тудуг» трестиң ажыл-ишчилери чылдың эрткен баштайгы айында багай эвес көргүзүглерни чедип алганнар.

Бо чылын трест кол керээ ёзугаар 16.951 муң рубльдиң, ооң иштинде бодунуң күжү-биле—15.061 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алыр апаар. Ниитизи-биле чыл дургузунда 26.952 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, шупту 2370 баш мал кирер 18 кажааны, 22.500 баш шээр мал кирер 51 хой кажаазын, 1520 өөреникчи турар школаларны, 1640 олуттуг клубтарны база оон-даа өске объектилерни ажыглалга киирер.

Бо дээрге бистиң треске белен эвес сорулгалар дээрзи билдингир. Ынчалза-даа ону бүрүн күүседиринге четчир арга-курлавырларны бистиң инженер-техниктиг ажылдакчыларывыс санап көрген болгаш ажыл-ишчилеривис боттандырып эгелээн. Ындыг арга-курлавырларга бүдүрүлгениң бодунуң буруузу-биле тудуг объектилеринге ажылчыннарның анаа туруушкунга таваржыр чоруун болдурбазы, күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыдары, чаа техниканы болгаш чаа арга-дуржулганы шиңгээдири хамааржыр.

1974 чылда көдээ тудугжуларның составы немежип, мурнунда турган көжүп чорууp 7 мехколоннага база бирээ—Тес-Хем районда чаа № 1070 мехколонна немей организастаттынган.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының күш-ажылчы ээлчээ көдээ тудугжуларда чедиишкинниг эгелээн. Январьның планныг онаалдаларын «Тыва көдээ тудуг» трест эки дооскан. Айда кол керээ ёзугаар 1 млн. 100 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр тургаш, планныг онаалдадан 6 муң рубль ажырган. 679 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирер турган болза, херек кырында 684 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн дужааган.

Шупту 8 мехколоннаның бежи январьда боттарынга бердинген планныг онаалдазын күүседип апкан. № 585, 586, 463, 958, 1070 мехколонналар кол керээ ёзугаар кылыр ажылдарын 102-ден 130,5 хуу чедир күүседип шыдаан. 741-ги болгаш 957-ги мехколонналар коллективтери эрткен айның планныг онаалдазын күүсетпейн барган. Ол бригадаларның бо чылын кылыр ажылдары эрткен чылдыындан база хөй. Тодаргайлаарга, 1 млн. 739 муң рубльдиң ажылдарын шиңгээдип алыры көрдүнген болгай. 957-ги мехколоннада тудуг-монтаж ажылдарының бо чылгы өзүлдези оон хөй. Ол КМК-ның бо чылын шиңгээдип алза чогуур ажылдары 1973 чылда турганындан 384 муң рубльге көвүдээн.

Чылдың эрткен баштайгы айында № 62 мехколоннада Г. С. Красногорнуң, 957-де—В. Е. Лазаревтиң, 463-кү мехколоннада—Х. С. Чимит-Доржу оларның удурткан тудугжулар бригадалары бедик көргүзүглерни чедип алган.

М. ПОПОВА,
«Тыва көдээ тудуг» трестиң күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң килдизиниң начальниги.

ЧАРЫШ ДУЗАЛААН

Туранның амыдырал хандырылга комбинадының коллективи чыл планын мурнунда көрдүнгениниң ёзугаар декабрь 24-те эвес, а хуусаа бетинде декабрь 15-те бүгү көргүзүглер талазы-биле бүрүн күүсеткен. Чыл төнчүзүнге чедир арткан 15 хонукта пландан ажыр 24,9 муң рубльдиң продукциязы сайгартынган. А чоңга ачы-дуза чедирериниң планы 106,6 хуу күүсеттинген.

Эрткен 1973 чылдың сөөлгү кварталының түңнели-биле коллектив республиканың коммунал, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң аразынга социалистиг чарышка бирги черни ээлээш, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол ышкаш III, IV кварталда районнуң бүдүрүлгелериниң аразынга күш-ажылчы дээре көргүзүглерлиг болганывыс дээш ийи удаа партия райкомунуң, райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алгаш, ону бөгүнге чедир холдан салбайн быжыг тудуп келдивис. Эрткен чылын республиканың амыдырал хандырылга комбинаттарының аразынга калбарган социалистиг чарышка ийи удаа бирги черни ээлээш, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң коллегиязының, тус чер үлетпүрүнүң болгаш коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң шиитпирин ёзугаар шилчиир Кызыл тукту база 500 рубльдиң акша шаңналын, а ийи удаа ийиги черни ээлээни дээш 400 рубльдиң акша шаңналын коллективке тывыскан.

Беш чылдың шиитпирлиг эрткен үшкү чылының планныг онаалдаларының күүселдези коллектив кежигүнү бүгүдезиниң, ылангыя социалистиг чарыштың эгелекчилери күш-ажылдың кайгамчык үлегер-чижээн көргүзүп, ажылдап турар шалыпчы кижилерниң ишчи демиселинден чедип алдынган. Бодунуң онаашкан ажылынга кызымак, өскелерге үлегер-чижектиг ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чаалап ап шыдаан хөй-ниитичи кижилер бисте хөй. Оларга хоорай Совединиң депутады даараныкчы Н. Доможаковаңы, ооң уруу комсомолчу даараныкчы Л. Бегзини, быжыкчы А. Смирнованы, чазаныкчы Н. Глуховту, чолаачы К. Шульгинни, пилорама ажылчыны И. Бегзини, ыяш ужурукчузу Х. Маадыны болгаш өске-даа хөй-хөй кижилерни хамаарыштырып болур. Эрткен чылдың социалистиг чарыжының түңнелинде бистиң бүдүрүлгениң 12 мурнакчызынга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты тывыскан бис.

Беш чылдың бо тодарадыкчы дөрткү чылын база багай эвес күш-ажылчы көргүзүглер-биле эгеледивис. Тодаргайлаарга, дааранылга цеги январь айда 4,5 муң рубль түңге продукцияны бүдүрүп үндүрер тургаш, херек кырында 5,8 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген ийикпе, азы планныг онаалдазын 128,8. хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге продукция барык муң рубльге көвей бүдүртүнген боор турар. Мебель цеги 7 муң рубльге мебель аймаан бүдүрер тургаш, херек кырында ону 7,5 муң рубльге күүсеткен. Идик даараарының болгаш септээриниң планы 114,2 хуу күүсеттинген.

Н. БЕСПАЛОВ.
Туранның район амыдырал хандырылга комбинадының кол инженери.

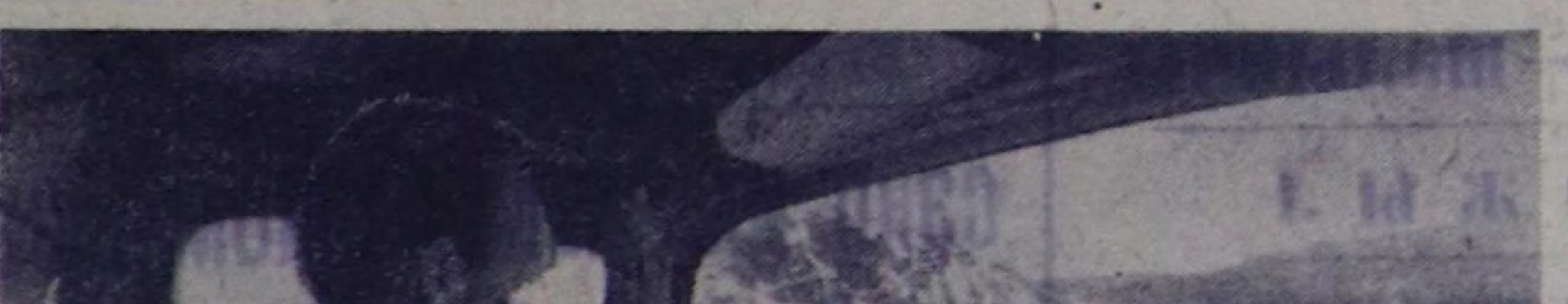

Бо чурукта Николай Иванович Рябенко Кызылдың № 1 автотранспорт бүдүрүлгезинде хоочун чолаачыларның бирээзи. Ол бо коллективке он ажыг чылдарның дургузунда ажылдап келген үезинде Абакан—Кызыл аразынга янзы-бүрү чүъктү сөөртүп келген.

Бүдүрүлгениң мурнакчызы бо хүннерде 1974 чылдың август айының үлүг-хуузунга киириштир ажылдап турар. А январь айның планын ол 120 хуу күүсеткен.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

ХАМЫК УЖУР—УДУРТУЛГАДА

Колхоз баштаар чериниң даргазы И. Козловтуң илеткелинге-даа, отчёттуг хуралга колхозчуларның саналдарынга-даа эрткен ажыл-агый чылының түңнелдеринге хамаарыштыр дүвүрээзинниг бодалдар үнүп турган. Ындыг болбас арга чок. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң бүдүрүлге көргүзүглери, шынап-ла, чымчаа-биле чугаалаарга, хирелиг болган.

Колхоз көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын (сүттен өскезин) күүседип шыдаваан: эът садарын чүгле 71, дукту —78, тарааны —96 хуу күүсеткен. Ол продуктуларны бүдүрериниң бот-үнези аажок улуг: бир центнер тарааны бүдүрерингө 4.93 рубльди планнаан турда, херек кырында 10,5 рубль болган. Бир тонна сүт болгаш дук бүдүреринге чарыгдалдарны 25,34 болгаш 237,4 рубль кылдыр көрген турда, 35,14 болгаш 626,6 рубль болгулаан.

Бир-тээ колхоз бүдүрүлгезиниң деңнели мындыг куду болганда, нииты ажыл-агыйның болгаш тус-тус колхозчуларның орулгазы кайы хире болганын санаарынга хөй чижектер-даа, тускай эртем-билиг-даа херегленттинмес болгу дег.

Борта «Коммунизмниң херели» колхозтуң ажыл-ишчилери чүдүрүүн чудук алдынче суккан бе, мал-маганының продуктулуу аргажок кудулаан бе, хову-шөлдери, оон иштинде республикада сураглыг тараалан Оңгар-Хову, үнүш-дүжүт бербес апарганы ол бе деп айтырыглар чайгаар-ла салдынып кээр-дир.

Чок, өргүн чонда, мал-маганда, хову-шөлде буруу чүү боор. Ук колхоз чоокта чаа-ла багай эвес ажыл-агый диртип турган ышкажыгай.

Ам оон көргүзүглериниң мынчаар кудулап келгениниң чүнүн-даа мурнунда ында ажыл-агыйны удуртуп, башкарып турарының куду деңнелдии-биле тайылбырлаар херек. Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы кижилерни күш-ажылче организастаар, шын шилиир, кижизидер талазы-биле ажылды четпес чорудуп келген. Чүгле хой ажылын чижек кылдыр көрээлиңер. № 1 хойжу бригаданың (бригадири Оюн Шаравии) малчыннары 100 баш хойга онаашпыр 91 хураганнарны камгалап алган, ында Оюн Лаа-Суу, Оюн Бады ышкаш 104 болгаш 94 хураганнарны менди доруктурган мурнакчы кижилер бар. Ынчаарга № 2, 3 хойжу бригадаларның (бригадирлери Куулар Седип-оол, Оюн Шуур-оол) мал бажын өстүрер болгаш дук кыргыыр талазы-биле көргүзүглери хөлчок куду болгулаан. 100 хойга онаашпыр кадарчы Оюн Седип-оол —22, Монгуш Доржу —23, Салчак Оскал-оол —51, Оюн Хунапай —51 хураганнар алганда, хойнуң саны канчап өзерил? Колхоз ниитизи-биле чүс хойга чүгле 67 хураган алганы таварылга эвес ышкажыл. А бөдүүн дуктуг хой бүрүзүнден Оюн Көгел-оол 300 грамм, Оюн Кызыл-оол —700, Моңгуш Доржу —800, Оюн Седип-оол —900 грамм дук кыргып ап турда, колхозтуң күрүнеге садар планынга 14 тонна ажыг дук четпейн барбайн канчаарыл?

Кол зоотехник Валерий Чимит бодунуң саналынга мынча дээн: «Бисте дыка хөй хойжулар харысалга чок ажылдап, арагалап турар. Кыргылда үезинде чамдык кижилер коданын кажаага эккеп кааш, читкилей бээр. Кыргылданың чорүп турарын, ооң түңнелин сонуургавас-даа. А хой чуулдазын база чүгле. ёзу барымдаалап эрттирип турар. Хуралдарга хөй удаа чугаалажып келзививсе-даа, ажыл-херек өөнделевейн турар».

Байдал ындыг турда, кол зоотехниктиң боду-даа, колхоз баштаар чери-даа чүнү көрүп турганыл? Хойжуларның ажылга ак сеткилдиг болурун чедип алыр, хууда харысалгазын бедидер дээш, чүнү кылганыл? Ийет, тус-тус бригадаларга болгаш колхозка эрткен чылын хурал-суглаа удаа-дараа болгулап, чарыштың түңнелдерин үндүрүп, мурнакчыларны мактап-шаңнап-даа турган-на харын. Нииты чугаалар, кыйгырыглар харын-даа херектииңден хөй болган дизе, хөөрем чок. Ынчалза-даа багай чүве — ол-ла бүгү «ажылдарнын», «хемчеглернин» эчизинге четпээни, күрүнениң, чоннуң, колхозунуң мурнунга хүлээлгезин медерел билиринге ажыл-ишчилерни кижизитпээни болур. Кадарчыларның ажылын деңнээр, хожудап турарларының чылдагаанын илередир, дузалажыр, өөредир, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, кижи бүрүзүнге чедер талазы-биле тодаргай чүүлдер кылдынмаан.

Колхозтуң удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң ажыл-агыйны эргелеп-башкарып турарының четпезин хоочун хойжу Оюн Минзек мынчаар чугаалаан: «Баштаар чер айтыышкыннарны хөйү-биле үндүрүп турза-даа, оон күүселдезин хынавайн келгени-биле каража-когаралдыг апарганывыс бо-дур. Тускай эртемниглер зоотехниктиг хемчеглерни багай организастап, ооң чорудулгазынче кичээнгей салбас боор-дур. Чижээ, мен бир чыл үзүктелиишкин соонда, эрткен күзүн кодан хой хүлээп алдым. Тарып боозадылганың түңнелин ёзугаар зоотехниктиң саналы-биле алырга, коданда 560 хойлар февральдың 8-тен эгелеп массалыы-биле хураганнаар ужурлуг. Ам бажыңнар, кажаа-хораа, мал чеми кыштаамда белен, сакманшиктер чеде берген. Ынчалза-даа февраль 12-ге чедир чүгле 10 хой оолдаан. Моон алгаш көөрге, хойларның чамдызы кызыр болгу дег». Борта немелде тайылбырның хереэ бар деппе!

Колхозтуң хою шуптузу бөдүүн дуктуг. Уксаа экижидер сорулга-биле, эрткен күзүн чиңге-нарын дуктуг 400 баш хойну колхоз садып алган. Орта байыр чедирер херек. Ынчалза-даа оларны харысалга чок кижиге — багай көргүзүглерлиг болган Оюн Седип-оолга кадартып каан. Хойнуң кажаазы чылыг, мал чеми бар хирезинде, нииты ажаалда-тежээлдези баксыраш, чиңге-нарын дуктуг кодан ам безин бергедээшкиннерге таваржып эгелээн. Мону чүү деп адаарыл? Эки херекти эгезинден-не эки холдарга тутсурунуң чугулазын бо колхозта канчап билбейн турарыл? Маңаа көрбээн кижи бүзүрээри безин берге.

Беш чылдың арткан ийи чылында колхозчу ажыл-ишчилерниң чедип алыр ужурлуг сорулгалары аажок улуг. Чүгле дукту безин 159,2 тонналы садар. Өскээр чугаалаарга, бир чылын-на 78.6 тонналы бүдүрүп, садар апаар-дыр. Республикага хой ажылын улам хөгжүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин херек кырынга күүседип, хойларның баш санын дыка көвүдедириниң болгаш продуктулуун бедидериниң айтырыы база чидии-биле тургустунганы билдингир болгай. Ынчаарга колхоз 1973 чылда чүгле 47,6 тонна дукту сатканын, хой ажылында кескү чедиишкиннер амдызында чок боор турарын барымдаалаар болза, үстүнде сорулгаларны күүседиринге кайы хире күжениишкиннер, кандыг бедик темпилер негеттинги дег-дир.

Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы бо талазы-биле чогуур түңнелдерни үндүрүп, бүгү колхозчуларны, ылангыя хойжуларны кызымаккай ажыл-ишче эвилелдээр дээш, чамдык хемчеглерни ап эгелээнин чугаалаар херек. Чижээ, амгы үеде бүгү кыштаглар мал кажаалары болгаш мал чемнери-биле колдуунда хандыртынган. Кыштың шиитпирлиг шылгалдазын чедиишкинниг тудуп эртери малчыннарының бедик мергежилинден, карак кызыл күш-ажылындан хамааржыр.

Б. ОНДАР,
«Шынның» тускай корр.

Эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Сөөлгү чылдар Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының даштыкы политиказының улуг чедиишкиннери-биле демдеглеттингенин билдингир болгай. Делегей байдалы дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының, тайбыңны, улустарның айыыл чок чоруун болгаш найыралың быжыглаарының, делегейге кады ажылдажылганы калбартырының талазынче көаүлдүр өскерлип турар. Социализмниң, национал хосталга болгаш социал депшилге дээш демисежип турар бүгү күштерниң туружу улам быжыгып келген. Эш Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Кубага аян-чоруу ол орукка аажок улуг чаа базым болган, ол аян-чорукту бүгү совет улус чаңгыс эп-сеткил-биле деткип чүүлдүгаүнген болгаш ону бисте база даштыкыда хөй-нийти бедик-биле үнелээн.

Делегей аренazында таарымчалыг өскерлиишкиннер, аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптерин практика кырынга улам калбаа-биле ажыглаары—ол дээрге ғажок нарын болгаш шорулгактыг чорудулга дээрзи билдингир болбайн аан. Империалистиг бөлүктер, бүгү-ле реакцылыг идегеттер, маоистер делегейде боттуг өскерилгелерниң хөгжүлдезин моондактаарын, «соок дайынның» байдалын катап тургузарын оралдажып турар. Социализм биле коммунизмниң аразында идеологтуг демисел улам-на чидиг болгаш хөй талалыг, улам-на дүшкүүрлүг бооп бар чыдар.

Идейлиг демиселге совет кинематографияның ойнап турар улуг ролюн чедир үнелээри берге-дир. Амгы үениң хайнызып турар делегейинге кино идеологтуг демиселдиң бир эң чугула чепсээ бооп келген болгаш болуп артар-даа. Совет кинематографистер боттарының революсчу чаагай хүлээлгезин хажык чокка боттандырар, коммунистиг шынныг чоруктуң тодаргай овур-хевирин көргүзер, империализмниң болгаш ооң чалчаларының ёзулуг арнын сойгалап илередир хүлээлгелиг.

Культураның бүгү адырларынга делегей харылзааларын калбартырының талалакчылары бис. Ынчалзажок улам калбарып турар кады ажылдажылганы даштыкыда чамдык кижилер социалистиг тургузуушкунче, совет амыдыралдың совет-хевиринче шавар халдаашкынны күштелдиреринге ажыглап турар дээрзин тодаргай билип турар бис. Ынчангаш бедик серемчилелдиг болуп, амгы антикоммунизмниң хоп-нүгүлүн, буржуаз делегейниң хоозун моралын шиитпирлиг сойгалап илередири, идеологтуг демиселдиң бүгү фондуларынга калбак шавар халдаашкынны чорудары эргежок чугула. Совет кинематография моон соңгаар-даа ол бедик негелделерниң деңнелинге турар дээрзинге бүзүреп турар бис.

Эргим эштер!

Культура мастерлериниң чогаадыкчы ажылы кезээде партияның болгаш совет күрүнениң кичээнгейиниң төвүнге туруп келген. «Совет кинематографияны улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында киноның байдалын болгаш перспективтиг хөгжүлдезин бүгү талалыг сайгарып көрген, четпестерни илереткен, кино уран чүүлүнүң келир үедеги хөгжүлдезиниң тодаргай программазын айыткан.

Социалистиг реализмниң принциптерин эдербишаан, совет кинематографистер бистиң амыдыралывыстың бүгү талаларын, ооң бүгү нарын байдалдары-биле кады шынханы база тодаргай көргүзер, аңаа коммунистиг келир үениң овур-хевирин чурукчунуң өткүт көрүжү-биле база оларны уран чүүлдүң күжү-биле ылап бадыткап көргүзер хүлээлгелиг.

Бир эвес кол чүүлдүң дугайын чугаалаар дизе, тодаргай көргүзери деп чүл ол?

Ол дээрге бистиң хүннеривистиң өндүр улуун база чаагайын көргүзери, бистиң нийтилеливистиң идея болгаш аажы-чаң талазы-биле үнелиг чүүлдерин, амыдыралдың совет хевирин бадыткаары, коммунистиг нийтилелдиң тургузукчузунуң—совет кижиниң моральдыг чараш чаагай чоруун шынныы-биле көргүзери-дир.

Ол дээрге совет кижилерни нийтилел мурнунга бедик харыысалганың ёзузунга, коллективтиг, организастыг болгаш сагылга-чурумнуг болур чорукка, марксизм-ленинизмниң идеалдарынга, революсчу чаңчылдарга кызыгаар чок бердиниишкинниң ёзузунга кижизидери-дир.

Ол дээрге—улустарның найыралының идеязын, патриотизмни болгаш интернационализмни экранга көргүзери, совет кижилерни, ылаңгыя аныяктарны делегейниң эрткен болгаш амгы культуразының эң эки үлегеринге хандыкшыдары, ооң гуманныг, депшилгелиг чүүлдерин нептередири болур.

Ол дээрге—бистиң амыдыралывыста четпестерни болгаш таарымча чок чүүлдерни дидими-биле илередири, совет нийтилелдиң бурунгаар шимчээшкининге моондактап, ону коммунизм тургузуушкунунуң үндезин сорулгаларындан хоора тыртып турар бүгү чүүлдерге удур шиитпирлии-биле демисежири болур.

Бистиң үевис чурукчуга канчаар-даа аажок солун. Бодун, бодунуң чуртунуң амгы болгаш келир үезиниң ээзи кылдыр медерен билип турар коммунистиг бодалдыг болгаш ажыл-херектиг, бедик чаагай аажы-чаңныг, буянныг, интернационалисчи кижини хевирлээринге партияга болгаш нийтилелге ак сеткилдии-биле дузалаарынче чүткүлдүг чогаалчының, режиссёрнуң, актёрнуң, чогаадыкчы ажылдакчы бүрүзүнүң мурнунга эгээртинмес аргаларны бистиң үевис ажыдып турар.

Социалистиг реализмниң методу чогаадыкчы чаартылгаларга, тускай шынарлыг салым-чаяанныг мергежилдерниң илерээнинге делгем орукту ажыдып турар. Ол болза үениң негелдезинге бистиң революсчу эпохавыска дүүшкен чаа-чаа аянныг аргаларны доктаамал дилээринче углаан. Ооң чөптүүн кино уран чүүлүнүң ооң иштинде силерниң студияга тургускан чугула чогаалдары бадыткап турар-дыр.

Ынчалза-даа ол чаа аргаларны дилээри ала-чайгаарлаашкын эвес, уран чүүлдүң кыдыг кызыгаар чок делгемнеринге эжиндирип чоруур аңаа-ла бир чүүл болу бербес ужурлуг. Социалистиг реализмниң уран чүүлү кыдыг-кызыгаарлыг—ооң бедик хүлээлгезин тодарадып турар аңгы талазы-биле тода принциптиг. Делегейни коммунистиг ёзу-биле чаартыр дээш улуг демиселге партияга ол дузалаар сорулгалыг.

Бистер күш-ажыл кижизинге хора чедирип турар чүүлдерге шиитпирлии-биле удур, кижини дорамчылаар чорукка удур, авыяастыг болгаш кара сагыштыг чүүлдерге идээргээр чоруктарга удур бис. Политикадан дашкаар чорукка, биске өскеленчек сеткил-хөөннерге база-ла шиитпирлии-биле удур туржуп турар бис. Экраннарывыска чамдыкта көстүп келгилээр, амыдыралга дүүшпес, шын эвес чүүлдерге үндезилеңген фильмнерни ажыы-биле шүгүмчүлеп турган болгаш шүгүмчүлээр-даа бис. Кино бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарын улуг негелделиг көрзе эки ышкаш-тыр. Ооң бүгү үе-чадазын контрольдаар, чаа фильмнерни амыдыралга тургузуп турарлардан негелдени шыңгыырадыр херек.

Партияның уран чүүл чогаалдарын, ооң иштинде кайы бир фильмни үнелеп көөрүнүң дээди критерийи болза коммунистиг нийтилелдиң, марксизм-ленинизмниң идеалдары, совет кижилерниң болгаш күш-ажылчы бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу болур. Шак ол принципиалдыг туруш-биле бистер совет чурукчуларга: чоннуң чаагай чоруунче шудургу чүткүңер, чогаадып тургузуңар! деп чугаалап турар бис. Бистиң алдарлыг төөгүвүстү, бистиң хайнызышкынныг болгаш кайгамчыктыг үевисти чурукчунуң шынныы-биле көргүскени уран чүүл чогаалы бүрүзүнге өөрүүр бис.

«Бодалдарны хайныктырып, бистиң чурттап турарывыс эпоханың ужур-утказын ханызы-биле медереп көөрүнге дузалап, үежилеривистиң амыдыралчы овур-хевирин шынныы-биле көргүзүп, коммунизм тургузукчуларынга эргежок чугула чаагай сеткилдиг аажы-чаңны кижиге быжыглап турар чаа-чаа кино чогаалдарының бүгү жанрларын болгаш хевирлерин миллион-миллион көрүкчүлер силерден манап турар» деп, Л. И. Брежнев демдеглээн болгай.

Амыдыралда кижи бүрүзүнге ышкаш, бүдүн коллективке-даа күрүнениң бедик шаңналын тыпсып турар хүн байырлалдыг улуг болуушкун болуп артар. «Мосфильм» студиязын шаңнааны силерниң алдарлыг коллективтериниң, бүгү совет кинематографияның чогаадыкчы оруунга тураскаалдыг чаа чугула чада болур дээрзинге бүзүрелди илергейлексээр-дир мен!

Совет күрүнениң ийи эң бедик шаңналдары—Ленин ордени болгаш Октябрь революциязы ордени—ол дээрге совет культураның мурнунга «Мосфильмниң» ачы-хавыяазын чүгле үнелээни ол эвес, чаа-чаа чогаадыкчы күжениишкиннерже, улам улуг бедиктерни чедип алырынче, бүгү улустуң хүлээп көөрүнге төлептиг фильмнерни тургузарынче кыйгырыг болуп турар. Бистиң партиявыска болгаш бистиң улузувуска ол хире үнелиг ажылынарга чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болуруң силерге күзээрин чөпшээреп көрүңер, эргим эштер мосфильмчилер.

* * *

Н. В. Подгорныйның чугаазын улуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары чаңгыс эвес удаа үзе кирип турган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын Н. В. Подгорный номчаан болгаш чыылганнарның диимиттиг адыш часкаашкынының адаа-биле Октябрь революциязы ордении «Мосфильмниң» тугунга кадап берген.

(СЭТА).

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Чөөн-Хемчик районнуң профэвилелдер активиниң ийи хүннүг семинары Чадаана хоорайга болган. Семинарның киржикчилери профэвилел ажылынга дузалыг лекцияларны болгаш илеткелдерни дыңнаан. Күш-ажыл хоойлузунуң, сан-хөө, культура-массалыг болгаш кижизидилге ажылдарының дугайында илеткелдерни Тыва АССР-ниң Дээди судунуң коллегия кежигүнү Э. Л. Оюн, облпрофчөвүлелдиң инструктор-ревизору А. Ф. Захаров болгаш өскелер-даа ажылда болгаш амыдыралда чижектер-биле холбап, солун кылдыр номчааннар. Ылаңгыя облпрофчөвүлелдиң килдис эргелекчизи Э. Б. Чоксумнуң профэвилел организацияларының организас-массалыг ажылдарны канчаар чорудар дугайында илеткели онза ажыктыг болган.

Семинарга техниканың айыыл чок чоруунуң, күрүнениң социал страхованиезиниң дугайында илеткелдер база номчуттунгулаан. Оон ыңай Сут-Аксының эмнелгезинде, Чадааның автобаазазында, Ленин аттыг колхозта профэвилел организацияларының даргалары Н. Очур-оол, Н. Никитин, С. Чигжит олар ажыл дуржулгазын солушканнар. Семинар профэвилел ажылдакчыларынга ажыктыг болган.

М. СЕВЕН.

1974
ГОДУ—
НАШ УДАРНЫЙ
ТРУД!

Саратовтуң В. И. Ленин аттыг заводунуң коллективи тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының эгезинден тура чедиишкинниг ажылдап турар. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1974 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаадан эрте күүседири дээш үлетпүрнүң, тудугнуң болгаш транспорттуң ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын оон ажылчыннары ажыл-иштиң боттуг программазы кылдыр хүлээп алганнар. Коллектив 1974 чылда пландан ажыр 60 муң рубльдиң орулгазын алыр, 130 киловатт-шак электри энергиязын камнаар, продукцияның 99,85 хуудан эвээш эвезин тергиин эки шынарлыг дужаар деп хүлээнген.

Заводта социалистиг чарыштың эгелекчилери коммунистер бооп турар. Оларның аразында бүдүрүлгениң мурнакчы ажылчыннары М. Стесиков, В. Федоров-Кузнецов болгаш В. Медведев (солагай талазындан оң талазынче) база бар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары беш чылдың дөрткү чылының планын хуусаадан эрте ноябрь 7-де күүседирин шиитпирлээн.

Ю. НАБАТОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХҮЛЭЭНГЕНДЕ КҮҮСЕДИР

СЭКП обкомунуң X пленумунуң доктаалын боттандырбышаан, ылангыя аныяктарны мал ажылынче хаара тудар, оларны хоочуннарның салгакчылары, ада-иелериниң үнелиг дөзекчилери кылдыр кижизидип, тодаргай хемчеглерни организастап турары өөрүнчүг. Моон чамдык чижээн Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтан көрүп болур.

Кызыл-Бутта № 1 (420 хунан хойлуг), Буга-Дөзүнде № 2 (440 дөтпелиг) комсомолчу звеноларны организастааш, оларга өй-өйде барып, арга-сүмени берип, дуржулгазын дамчыдып турар кылдыр С. Тойбу, С. Оссур ышкаш хоочун хойжуларны быжыглааны таарымчалыг.

Бирги звенонуң төвүнде чунар-бажың доктаамал ажылдап турар, ында кызыл-булуң көрүштүг дериттинген: мал, ылангыя хой ажылынга хамаарышкан литератураларны, солуннарны болгаш журналдарны аныяк хойжулар үргүлчү ажыглап турар. Олар зооветеринария билиглериниң бөдүүн аргаларын, экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир бөлгүмнерде хаара туттунган.

Кызыл-Бутка чоокта чорааш, ол звеноларның ажылы-биле таныжар аргалыг болдум. Оларның кайызында-даа шуптуу аныяктар ажылдап турар. Сонуургаан чамдык айтырыгларымга бирги звенонуң удуртукчузу Алексей Саая тодаргай тайылбырны берген.

Звеноларның кайызында-даа чурталга бажыңнары четчир, электри чырыткызы бар, колхоз баштаар чери радиоприёмникти садып берген. Кажаа, турлаг таарымчалыг, сиген, концентрат, холуксалыг чемнер курлавыры тургустунган. Аныяктар чаңгызы — шуптузу, а шуптузу — чаңгызы дээш бир демниг ажылдап турар.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында онгу классты дооскаш, өгбелерниң соон салгап, элээн каш аныяктар малчыннап кирипкенин звенонуң кежигүннери бадыткаан. Шуйда ортумак школага сургаглыг кижилер, ылангыя хоочун малчыннар-биле ужуражылга доктаамал болуп, үнелиг салгалдың эгезин белеткеп турары эки.

Колхоз баштаар чери ол ийи звенога үндезилээш, хой ажылында комсомолчу-аныяктарның бригадазын тургузарын планнап турар. СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирин чедиишкинниг боттандырарынга холбашкан ол айтырыгны партия болгаш комсомол организациялары база бүрүн деткип турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгадып турарын «Мурнакчы» колхозтуң малчыннары, ылангыя аныяк хойжулары чурттуң чер болганында ышкаш, боттарының амыдыралындан улам-на бүзүреп, аңаа улуг өөрүшкүнү илередип турар. «Хүлээнгенде күүседир» деп, хоочуннарның чагыын олар ажыл-херек кырынга бадыткап шылаар.

Б. БАРБА.

ЧАГАА ПАРЛАТТЫНМАЗА-ДАА

Аржаан суурдан эрткен айда редакцияга чагаа келген. Бии-Хем районнуң шагдаа, прокуратура органнарының чамдык кем-херек үүлгеткеннериниң истелгезин сула чорудуп келгенин ында бижээн.

Район прокурору, юстицияның биче чөвүлекчизи эш Зыковтуң бистиң бижиивиске дыңнатканы болза:

Хойжу В. Кызыл-оолдуң читкен инээн каразып турары Д. Ховалыгның адынга № 3463 херекти оттуруп, истелгезин кылып турар.

Д. Алдын-оолга В. Монгуш дээрэн бижек-биле чиик кемдээшкинни чедиргени шынныг. Буруулуг кижини судка киирип, харыысалга хүлээттирери-биле хомудал болур дээрэни эш Алдын-оолга райкүүскомнуң милиция килдизи сүмелээн.

«Өөк» совхозтуң Тарлаг суурда болгаш ол салбырда Михаил Тюлюш, хойжу Көк-оол оларның үүлгеткен херээниң дугайында авторнуң бижип турар фактыларының медээзи милиция болгаш прокуратура органнарында амдызында кирбээн. Амгы үеде милиция органы авторнуң айыткан фактызынга хыналданы чорудуп турар.

КБК-ның бюрозунуң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Барыын Европаның дыка хөй чурттарының ажылчы чоннарының амгы демисели ажыл төлевирин бедидер дугайында негелдени хандырарындан ойталаан бүдүрүлге ээлеринге болгаш чазактарга оларның ханы киленнээшкинин база ажыл соксадыышкыны-биле аңаа удурланыышкын кылырынга шиитпирлиин херечилеп турар.

Ол дугайын Күш-ажылдың Бүгү-нийти Конфедерациязының Бюрозунуң медеглелинде чугаалап турар. Барыын Европаның чурттарынга акша-сан-хөө болгаш экономика кризизиниң түңнелинде ажылчы чоннар өртек-үнениң улгадыышкынынга, ажыл чокталыышкынынга, немелде төлевир чокка ажыл шагының кызырыышкынынга, ажылдап үндүрер чорукка таваржып турар деп, ол демдеглээн. Ажылчы чоннарның ажыл соксадыышкынныг демисели кризистиң уржуктарын чүктээрин оларның күзевейн турарын көргүзүп турар-дыр деп, КБК демдеглээн.

Ромеш Чандраның медеглели

СОФИЯ. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Софияга эртер деп турар сессиязы сөөлгү үеде эң-не чугула чыыш болурун ТБЧ-ниң Чиңгине секретары Ромеш Чандра аңаа болган парлалга конференциязынга чугаалаан. Сессияның кол-ла сорулгазы—делегейниң чаа байдалынга тайбың дээш шимчээшкинниң ролюн тодарадыры болур.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң кежигүннери журналистерниң айтырыгларынга харыылаан. Олар тайбынга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезиниң тайбың дээш демиселге чугула рольдуг болганын демдеглээш, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң конгресске чугаазы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбыңның программазын улам хөгжүдүп, ханылатканын айытканнар.

Даштыкыда

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

БЕЛГРАД. Загребтиң «Новоградня» дээр тудуг-бүдүрүлге чери үндезилеттинип тургустунганындан бээр 25 чыл оюн демдеглээн. Ол байырлалга тудугжулар чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ужурашканнар. Олар Утринде, Хорватияның найысылалының чаа тудуглар районунда чурталганың дыка хөй бажыңнарын дужааганнар. Загребтиң чаа районнарын тудуп тургузарынга «Новоградня» улуг салыышкынны киирген. Ол дээрге 60 муң хире кижиге чурталга бажыңнары, школалар, эмнелгелер, аалчылар бажыңнары, амыдырал хандырылга комбинаттары, уруглар садтары, яслилери-дир. Ол бүдүрүлге чериниң коллективи «Раде Кончар», «Никола Тесла», «Радиоиндустрия» заводтарны болгаш Хорватияның найысылалының өске-даа улуг-улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин чаартырынга база киришкен.

Бо чылын тудугжулар делегейниң сурагжаан күскү ярмарказының чылдың-на бооп эртип турар делгелге девискээринге бүдүн комплекс бажыңнарының тудуун эгелээр. Чурталга кварталдары-биле чергелештир аңаа аалчылар бажыңнарын, тускайжыткан улуг магазиннерни, кинотеатрларны, ресторанарны болгаш кафелерни база тудар ужурлуг.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХӨЙ ЧУРТТАРЫНЧЕ

ПРАГА. Чехословак мастерлерниң уран-шевер холдары-биле белеткеп кылган музыка херекселдерин делегейниң онон чурттарынче үндүрүп турар. Оларны колдуунда-ла Градец-Кралов хоорайда кылып үндүрүп турар. Ында «Чехословак музыка херекселдери» деп каттыжыышкынның кол-кол заводтары ажылдап турар.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарынче «ЧССР-ге кылган» деп демдектеп, бижип каан музыка херекселдерин кылып чорудары чыл келген тудум-на улам көвүдеп турар. Бо чылын ындыг продукцияның кол-ла садып алыкчызы чаңчыл ёзугаар ССРЭ бооп турар. Олче чылдың-на 10.000 пианинону, үрер хөгжүм херекселдерин, концерт рояльдарын чорудуп турар.

Акы-дуңма чурттарның аразынга улам-на калбарып турар кады ажылдажылга, специализация болгаш кооперасташкын музыка херекселдерин кылып үндүрер талазы-биле база-ла эки түңнелдерин берип турар. Чижээ, Чехословакия электрофоннуг музыка херекселдерин кылып үндүрериниң дугайында дугуржулганы Герман Демократтыг Республика-биле кылган.

Ол ышкаш музыка херекселдерин кылып үндүрерин сайзырангайжыдарынга холбашкан тускай шинчилел ажылдарын кылыр талазы-биле социалистиг чурттар аразында кады ажылдажылга калбаа-биле боттанып турар.

САФРАНЫҢ МААДЫРЛАРЫ

ГАВАНА. Гавана можуда «Энрике Харт Давалос» бригаданың мачетеростарының турлаанда Кызыл тук кискип турар. Ону бригадага күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш тывыскан. Бригаданың колдуунда-ла күрүне албан-хаакчыларындан тургустунган кежигүннери чигир хыыргыыжының ажаап алыышкынының үезинде үш миллион арроб (бир арроб 11,5 килограммга деңнежир) чигир үнүжүн кезип, ажааганнар. Ол дээрге, амгы ажаап алыышкынның үезинде бедик көргүзүглер дээш демиселге боттарының үлүүн киирген чүс-чүс мурнакчы бригадаларның бирээзи-дир.

Чигир хыыргыыжының кезикчилери — мачетеростарның бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы дээрге чигир бүдүрүлгелериниң ажылчыннары-биле бир дөмей база-ла амгы ажаап алыышкын — сафраның онзаланчак чүүлү бооп турар.

Чоокта чаа тургускан «Аныяктарның күш-ажылчы армиязы» сафрага база-ла идепкейлиг киржип турар. Ында мурнундагызы хевээр «Хиронуң маадырлары» болгаш «Боливияның маадырлары» бригадалар бирги черде чоруп турар.

Бо чылын ажылды механизастаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Совет болгаш куба инженерлерниң кады кылып тургусканы «КПТ-1» дээр чигир хыыргыыжы ажаап алыр комбайн амгы үеде бедик көргүзүглерлиг бооп турар. «Олар хыыргыыш ажаап кылырынга тергиин-не таарышкан-дыр» деп, чигир үлетпүрүнүң министерствозунуң ажылдакчызы Рафаэль Кабрера чугаалаан.

Куба ажылчы чоннар ажаап алыышкын кампаниязы—сафраны чедиишкинниг эрттиреринге долу шиитпирлиг.

ЭНЕРГЕТИКТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

ПХЕНЬЯН. Бо чылдың баштайгы айында Корей Улус Демократтыг Республиканың энергетиктери бедик көргүзүглерни чедип алганнар.

Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле кылып турар Пукчан ТЭЦ-тиң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чаа генераторну хуусаадан эрте ажыглалда киирген. Супхун ГЭС-ке электри энергиязы ажылдадып үндүрери 1973 чылдың декабрь айында түңнел-биле деңнээрте, оон 13 хуу улгаткан.

Чурттуң өске-даа улуг-улуг электри станцияларында электри энергиязы ажылдап үндүрери база-ла шалыпкын темп-биле чоруп турар.

Алды чыл планының даалгаларын ёзугаар КУДР-нуң электри станцияларының күчүзү 1976 чылда 5 миллион килловат-шак, а электри энергиязы ажылдадып үндүрери—28—30 миллиард киловатт-шак болур ужурлуг.

ЮКЭ-НИҢ X СЪЕЗДИЗИН ЧЫЫЛДЫРАРЫ

БЕЛГРАД. Югославияның Коммунистер эвилелиниң X съездизи май айның 27—30 хүннеринде Белградка бооп эртер. Ол шиитпирни Югославияның Коммунистер эвилелиниң Президиумунуң февраль он дөртте хуралынга хүлээп алган.

Югославияның Коммунистер эвилелиниң Президиуму съездиниң хүн айтырыын база бадылаан. Кол илеткелди Аңаа ЮКЭ-ниң даргазы Иосип Броз Тито кылыр.

(СЭТА).

АНГЛИЯ. Дагжыларның национал профэвилелиниң күүскому ажыл соксадыышкыннарын эрттирери дээш бадылаарынче профэвилел кежигүннерин кыйгырган. Шахтёрларның ажыл төлевирин улгаттырар болгаш ажылдаар байдалды экижидериниң дугайында негелдезин хандырарындан чазак чериниң ойталааны-биле холбаштыр профэвилелдиң баштаар чери ынчаар шиитпирлээн. Чазактың ажылчыннар-биле меселдежиишкини моон-биле ам үш дугаар ай үргүлчүлеп турары ол. Ынчалза-даа эрге-чагыргалар ону шиитпирлээриниң таарымчалыг базымнарын амдаа кылбайн турар.

EDINBURGH & DISTRICT
TRADES COUNCIL

ЧУРУКТА: Эдинбургтуң ажылчы чоннарының массалыг чыскаалы. Ону англи дагжыларның шынныг негелдезин деткиири-биле ук чериниң профэвилелдери организастаан.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Харылзааны чогумчудары дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сураглыг америк хөй-нийти ажылдакчызы, үлетпүр ээзи болгаш хөреңгитен Сайрус Итон АКШ биле Кубаның аразынга харылзааны тургузары чогумчалыг деп санап турар. Кубаны чаасканзыраашкынга таварыштырар, аңаа хамаарыштыр кызамдаашкынныг политиканы чорудар, күш ажыглаар дээр кыжаныышкыннарны кылыр оралдажыышкыннарның чайлаш чокка буурап дүжер апаарын С. Итон демдеглээн.

Шиитпирлиг буруудаткан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ежелээни араб девискээрлерге Израильдиң политиказын Каттышкан Нациялар Организациязы база катап шиитпирлиг буруу шапкан. Өскениң чери ежелээриниң практиказы, аңаа израильдерниң чурттакчылыг черлерин тургузуп, ол черлерниң төөгүлүг овур-хевирин болгаш чонунуң составын күш-биле өскертир чорук дээрге, КНО-нуң Уставынга, делегей эргелеринге, тускайлаң болгаш девискээр талазы-биле бүдүн турар чоруктуң принциптеринге удур үүлгедиишкин болур деп КНО-нуң кижиниң эрге-шөлээзиниң талазы-биле комиссиязының хүлээп алган резолюциязында айтып турар. Ежелеп алганы араб девискээрлерге ындыг кем-буруулуг политиканы чорударын доп-дораан соксадырын Тель-Авивтиң эрге-чагыргаларындан комиссия негээн.

Испан ажылчыннарның деткимчези

ЛЮКСЕМБУРГ. (СЭТА). Эрге-чагыргаларның хоруп кааны «Ажылчыннар комиссияларының» кежигүннери — испан ажылчыннар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының чыскаалы аңаа бооп эрткен. Ону Люксембургтуң коммунистиг, социалистиг ажылчын партияларының, Люксембургтуң херээженнер эвилелиниң болгаш өске-даа организацияларының төлээлекчилери кирген таарыштырылга комитединиң саналын ёзугаар эрттирген.

Чыскаалчылар Люксембургтуң кудумчуларынга испан профэвилел активчилериниң камгалаарынче кыйгырыгларны тудуп алгаш, чоруп турганнар. Олар Испанияда ажылчыннарны истеп-сүрүп турарын соксадырын болгаш испан улуска демократтыг эрге-шөлээни хандырарын негеп турганнар.

Дайынчы байдалче кирген

ЛОНДОН. (СЭТА). Тель-Авивтен дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Израильдиң Голан бедиктеринде чепсектиг күштерин эң шыңгыы дайынчы белен чорукче киирген бооп турар.

БУРУНГААР БАЗЫМНАР

Улусчу театр

Туранның улусчу театрының бот-тывынгыр артистери улуг орус драматург А. Островскийниң «Орай келген ынакшыл» деп шиизин чоңга бараалгадыры-биле сөөлгү белеткелдерни чорудуп турган. Культура бажыңында хеглүү аажок: артистерниң чамдыктары шииге херектиг чүүлдерни сцена кырында дерип салган, өскелери рольдарын ойнаарынга белеткенип, будуттунган, а залда чыылганнар, шииде киришпейн турар бот-тывынгыр артистер көжегениң кажан ажыттынарын четтикпейн манаан...

Ажыл-ишчи хүн соонда, барык кежээниң-не, комсомол райкомунуң машинакчызы Галина Иванова, СЭКП райкомунуң библиотека эргелекчизи Вера Сарбаа, районнуң харылзаа белдириниң монтёру Сергей Верещагин, культура килдизиниң ажылдакчызы Михаил Иванов, ВЛКСМ райкомунуң секретары Анатолий Серен баштаан бөлүк аныяктар маңаа келир.

Бот-тывынгыр артистер шупту чедип келирге, улусчу театрның режиссёру Татьяна Верещагина ээлчеглиг ажыл хүнүн эгелээр.

Туранның улусчу театрының составында доктаамал бактаап турар талантылыг оолдар, кыстарның саны үжен дөрт. Олар чамдыкта өг-бүлезиниң ишти-биле-даа четкилеп кээп, белеткел кылыр. Кандыг-даа ажылдан чажам дивес: шииге херектиг чүүлдерни септеп, костюмнер даараар, сцена ажылчыннары, чырыдыкчылар-даа болгулаар.

Туранның улусчу театры бодунуң оруун 1966 чылда кедээ башкы Евгений Пискаревтиң болгаш оон эштериниң тургусканы шии коллективинден эгелээн. Олар баштай улуг эвес хемчээлдиг шиилерни тургузуп турган. Константин Симоновтуң «Орус кижилер» деп маадырлыг драмазын чоңга бараалгаткан болгаш республика көрүлдезинге тиилекчи болуп, Красноярск хоорайга болган девискээр аайы-биле көрүлдеге база киришкен.

Туранның улусчу театрының дугайын ам чүгле Бии-Хемде эвес, Кызылда болгаш өске-даа черлерде билир апарган. Ол—республикада доктаамал ажылдап турар улусчу театрларның бирээзи.

Улусчу театр 1969 чылда РСФСР-ниң культура министриниң дужаалы-биле тургустунган. Оон бээр эвээш үе эрткен-даа болза, улусчу театрның репертуары солун болгаш янзы-бүрү.

Симоновтуң «Орус кижилер», Дыховичныйниң «Буда аян-чоруу», Андреевтиң «Оожургалдыг кижилер турбас», Принцевтиң «Тос дугаар симфония», Рацерниң болгаш Константиновтуң «Ынакшыл дээш он хонук», Аксаковтуң «Кып кызыл чечекчигеш», Карпенконуң «Республиканың хамаатызы», Катаевтиң «Дөрбелчинниң тырыкызы», Крыловтуң «Уругларынга кичээл», Софроновтуң «Элдептиг эмчи», а Островскийниң юбилейинге уткуштур «Өнчүзү чок кыс», «Буруу чокта буруулуглар» деп шиилерден үзүндүлерни улусчу театрның коллективи белеткээн.

Оон артистериниң адрезинге хамаарыштыр мактаалдыг болгаш чылыг сөстерни Бии-Хемге чорааш бо-ла дыңнап болур. Олар ол мактаалды канчангаш чедип ап турарыл, ону чүгле артистерниң эгелекчи чоруу чаалап алган бе?

Мурнунда чылдарда улусчу театрның режиссёрларынга Чөөн Сибирьниң культура институдунуң доозукчулары Лариса Шанмак болгаш Мерген Люндуп олар ажылдап турган. Оларны Иркутскиниң күрүне университединиң доозукчузу театр уран чүүлүнге хандыкшылдыг Татьяна Верещагина солаан.

Режиссёрларның хүн демдеглелдерин ажып көрүп, театрның бот-тывынгыр артистери-биле чугаалажып ора, чылдан чылче доктаамал чорудуп турар улуг ажылды эскерип каар: Театрның уран чүүл чөвүлелиниң хуралы... Артистер-биле кичээл, шии белеткели, бүгү киржикчилер-биле кежээ, ортумак школаның өөреникчилери-биле ужуражылга, костюмнер хемчээри, чаа шиини сайгарары, чугаалажыры дээш кандыг ажыл чок дээр.

Райкүүскомнуң культура килдизинде шиилерниң чарыгдалдар сметалары, чарлалдар, чуруктар, улусчу театрның ажылының дугайында Культура министерствозунга отчёттарны чыып шыгжаан.

Бо документилерни ажып ора, аныяк чогаадыкчы коллективтиң өзүлдези-биле чергелештир, кайы хире бергелерге таваржып турарын эскерип болур.

Бии-хемчилер улусчу театрынга ынак. Улусчу театрның чоннуң ынакшылын чаалап алганы дээрге аңаа-ла таварылга эвес, а доктаамал болгаш күженииштиниң ажылының түңнели. Ооң режиссёру болгаш артистери партия, совет болгаш комсомол организацияларының талазындан деткимчени ап турар. Район төвүнде албан организация черлериниң удуртукчулары артистерни ажылындан хостап, театрның шиилеринге, белеткелдеринге киржир арганы оларга берип турар.

Ынчалзажок Бии-Хемниң бай-байлак колхоз, совхозтарының, бүдүрүлге черлериниң талазындан улусчу театрга материалдыг болгаш моральдыг дузаны моон-даа күштелдирген болза, чедиишкиннер улуг, театрның ажылы оон-даа бедик үнелелди алыр ийик. Профэвилелдериниң комитеттеринде хире-чергези-биле акша-тегерикти тускайлап, театрга дузалаар арга бар. Транспорт дугайында айтырыгны шиитпирлеп, улусчу театрның артистерин кодээ черлерге оюн көргүзүп чоруп турар үеде машина-биле доктаамал хандырарының аргазы Бии-Хемниң ажыл-агыйларында таанда чок бе?

Туранның улусчу театрынга чоп ынак. Ооң артистерин чер болганда чылыы-биле хүлээп алыр. Олар «Орай келген ынакшыл» деп шиини Туранга безин үш катап, ажыл-агыйларның шуптузунга көргүскен. Чер болганда көрүкчүлер ону улуг сонуургал-биле көрген.

Профессионалдыг театры чок Туран хоорай улусчу театрның бот-тывынгыр артистериниң ачызында театрлыг хоорайның амыдыралы-биле чурттап турар деп чугаалаза хөөредиг чок.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: А. Н. Островскийниң «Орай келген ынакшыл» деп шииден көргүзүг. (Солагай таладан он талаже). Фелицатта Антоновна Шаблова—Галина Иванова, бай ызыгуурткан Лебёдкина — Вера Сарбаа.

Фотозу авторнуу.

ШОРУЗУ-ДУР!

Совет кижи бүрүзү, ол ышкаш мен бодум база бистиң өг-бүлевис Солженицынның дээр идегеттиг чурттан үндүр сывырар дугайында Совет чазактың шиитпирин кончуг-ла чүүлдүгзүнүп деткип тур бис.

Солженицын ышкаш ындыг шаарланчак идегеттер бистиң ыдыктыг болгаш арыг чаагай чуртувуска, совет кижилерниң аразынга турбас-даа ужурлуг. Совет төрээн чуртувусту ындыгларга каргаттырбас, бужартатпас-даа бис.

Чогаалчы болза чурту-биле, чону-биле кезээде кады болур ужурлуг. Ынчангаш чогаалчы бүрүзү Солженицын ышкаш өскерликчилерни көөр хөңнү чок. Коммунистиг партияга баштаткан хөй националдыг акы-дуңма улустар совет чуртунга ынак-даа, аңаа бердинген-даа. Ол дээш арыг-шынчы чурттап, өөренип, ажылдап, демисежип турар бис. Солженицын ышкаш саттынықчы, каргыштыг идегеттерниң кудуруунга куу тос баглааш, арыг чаагай төрээн чурттан үндүр сывырыптайн канчаар. Ол-боор, шорузу-дур!

Леонид ЧАДАМБА,
чогаалчы.

ҮЕЗИ КЕЛГЕНИ ОЛ

Делегейде бүгү-ле дешпилгелиг күштерниң идегелдиг чөлеңгиижи болур бистиң социалистиг күрүневиске удур үүлгедиишкиннерни үр үе иштинде чорудуп келген А. Солженицынның совет хамаатызы эргезин казааш, ону Совет Эвилелинден үндүр сывыргазының дугайында СЭТА-ның дыңнадыын бистиң улусчу интеллигенциявыс ёзулуг сеткил ханышкыны-биле хүлээп алган.

Социалистиг тургузугвун өндүр-чаагай кежиин четтирип, хостуг эргезин эдилеп тургаш-ла, аңаа удурланып, бодунуң «чогаалдарынга» совет улусту, Совет күрүнени нугулдеп, бистиң Коммунистиг партиявыстың ат-алдарын баксырадырын оралдажып турган ындыр арны чок кижиниң «ала долганы» ол-дур. Совет эрге-чагырганың өжээнниг дайзыннарынга шуут саттынган, өскерликчи Солженицынны коммунистиг ниитилелди тургузуп турар маадырлыг совет улустуң аразынга тургуспазы черле чөптүг.

В. КОПЕЕЛ,
доцент, Кызылдың башкы институдунуң кафедра эргелекчизи.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ДОШКА МАРГЫЛДАА

Спорттуң кышкы хевирлеринге бистиң республиканың XI спартакиадазының программазында мячилиг хоккей база кирип турар. Бо талазы-биле түңнел маргылдаага киржир дөрт команданы шилип алыр сорулга-биле Кызылдың болгаш районнарның шилиндек командаларының аразында оюннар чөөн болгаш барыын ийи зонага эртер.

Чөөн зонада кирип турар командаларның аразында маргылдаа Кызылга эгелээн. Мында Тожу, Каа-Хем, Эрзин районнарның, Хову-Аксының шилиндек ойнакчылары болгаш найысылалдан Торпедо биле политехникумнуң хоккейжилери киржип турар.

Бо зонага болуп эрткен маргылдааларга ниитизи-биле 32 команда киришкен. Оларның эң эки ойнакчыларындан районнарның шилиндек командаларын тургускан. Бии-Хем, Тес-Хем болгаш Таңды районнардан командалар чок болган.

Четвергте «Хүреш» стадионунга маргылдааның байырлалдыг ажыдыышкыны болган.

Киржикчилерге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нүрсет маргылдааның киржикчилеринге болгаш чыылганнарга байыр чедиргеш, амгы маргылдааларның сорулгаларының дугайын чугаалааш, хоккеистерге спортчу чедиишкиннерни күзээн.

Маргылдааның тугун аңаа киржип турар командаларның капитаннары көдүрген соонда, баштайгы оюн болган.

Тожу биле Каа-Хемниң командаларын дошче кыйгырган. Хоккеистер маргыжып эгелээн. Дең күштүг, мергежилдиг ойнакчылар оюнну удурдедир атакалар-биле эгелээн. Беш минута эртип турда, Тожунуң 10 дугаарлыг ойнакчызы П. Самбайлык мячини удурланыкчыларның хаалгазынче кийир каккаш, санны ажыткан.

Тожу биле Каа-Хем командаларының аразында оюн баштайгызының тиилелгези-биле доозулган. Саны 5:3. Дараазында оюнда «Торпедонуң» хоккеистери Эрзинниң командазын чиигі-биле 9:1 санга уткан.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: хоккеистер маргылдаа үезинде.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Корчнойнуң тиилелгези

Делегейниң шыдыраа чемпионадынга киржир шилиндек ойнакчыны илередир маргылдаада совет гроссмейстер В. Корчной биле Э. Мекинг (Бразилия) оларның салыглары доозулган. Корчной сөөлгү салыгда Мекингти удуп алган. Ынчангаш ол 3:1 санныг тиилелгеге четкеш, маргылдааның дараазында ээлчээнге ойнаар эргениң алган.

Т. Петросян биле Л. Портиш (Венгрия) ийиниң аразында он бир салыг болган. Сөөлгү оюну хайым-биле доозулган. Оларның саны ам дээрезинде 2:1. Совет гроссмейстерге ам чүгле чаңгыс тиилелге четчир.

ЧАЗАЛГА

Февраль 10-да үнген № 35 солунда 1973 чылдың түңнелдеринге хамаарыштыр мурнакчылар даңзызында СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының саанчызы М. Б. Алдын-кыстың бир инектен сааган сүдүн 3501, ол-ла совхозта О. Д. Дуктүгнүң сааган сүдүн 3045 килограмм кылдыр эде номчуур-дур.

Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң улуг зоотехниги Е. А. Макарованың буруузу-биле чазыг болган.

Субботада номчуңар

Саазын хереглевес отчёттар

Украинаның Хөмүр-даш үлетпүрүнүң министерствозунга кээп турар статистика отчёттарының саны элээн кызырылган. Ону тускай дериглелиг телеэкран солушкан.

Бир кнопканы базыпкаш, эрткен неделяда, бир ай азы чыл дургузунда чеже хөмүр-дашты каскапының медээзин ап болур. Өске кнопкаларны базарга—күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң продукция сайгарылгазының дээш өске-даа сан-түңнер ак-көк экранга костүп келир.

Специалистерниң терминал деп адап алган ук системазының дузазы-биле министерствонуң кол саналга төвү-биле «чугаалажып» болур. Электронниг саналга машиналары салган айтырыгларга харыыны экранга көргүзер.

Балыкчының олчазы

СОФИЯ. Балыкчылар хөөремиккей диҗир болгай. Болгарияда Горна-Оряховица хоорайның чурттакчызы Асен Илиев өөрүнге дыка улуг мезил тудуп алдым деп чугаалаарга, олар база-ла чигзингеннер. Балыкчылар чүү-даа дээрлер!

Ынчалза-даа балыкты көргеш, өөрү ылап-ла бүзүрээн. Илиевтиң сыырткыыжынга 40 килограмм мезил туттунган. Ооң узуну — 198 сантиметр болган.

КАНЧААР ДЕМИСЕЖИРИЛ?

Машинаны ээрик байдалдыг башкарар чорукту бүгү делегейде кем-буруу үүлгедиишкини деп санап турар. Ынчалза-даа ол дээш кеземче хемчеглери онаары—аңгы-аңгы хевирлиг.

Австралияда ээрик автомобилистерни аңгы-аңгы хуусаалыг кара-бажыңга шиидип турар. Оон аңгыда чер-черниң солуннарынга чурум үрекчилериниң аттарын улуг-кара үжүктер-биле: «Дүүн «хостуг» чоргаар, бөгүн — таңныылга кадарткан»—деп, эгениң адаанда чыскаап үндүрүп турар.

Малайзияда ээрик чурум үрекчилерин кадайы-биле кады хоругдап каар. Турцияга ээрик чолаачы туттурганда, полицияның албадаашкыны-биле 30-ден эвээш эвес километрни тура-даа дүшпейн чадаг шошкуп эртер чурумнуг.

А Сальвадорга болза, ээрик чолаачыларны кандыг-даа артык чугаа-соот чокка-ла... өлүрүп шиидер. «Руль артында олургаш, арагалаар чорукка удур демисежиишкинниң бо аргазы эң-не ажыктыг-дыр»—деп, француз информация бюллетени бо бүгү дугайын бижээш, баштактанып айыткан.

(«Советская Россия» солундан).

Мамонтулар чевээниң чажыды

Индигирканың адыры Берелех деп бичии хемчигештиң ат-сураа алгаан. Якутскиде геологияның эртем-шинчилел институдунуң экспедициязы ук хемчигештиң эриинде мамонтулар сөөгүн тыпкандан бээр каш чыл болу берген. Бо участокту оон бээр-ле «Берелехтиң мамонтулар чевээ» деп адай берген. Ооң тыптып келген чылдагааны чоокка чедир-ле тывызыксыг боол келген.

Догааштырылгалар-ла хөй. Соңгу чүктүң чаашнары малгаштыг тулаага дүжүп өлгениинден чевег тывылган боор деп эртемденнерниң элээн хөйү санап турган. Мамонтуларның өлгени эрте-бурунгу кижиниң ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан дээрзин эртемденнерниң чаа тывыглары бадыткап турар.

Тывызыксыг черден ырак эвеске мамонтунуң даванын тып алган. Оон чүү илерээнил дээрге, бо чоок-кавыга эрте-бурунгу кижилерниң эът шыгжаар «соодукчу» хевирлиг чажыт чери турган болган.

Археологтар бо черден чазап кылган даштар, согуннар, мамонтунуң бузук азыглары дээш өске-даа чүүлдерни тып алган. Берелехке палеолит үезиниң кижилери чурттап турган болгаш ол делегейде эң-не кыдыкы соңгу чүктүң турлаа дээрзин якут эртемденнер тодараткан. Эмгежок хөй сөөктер дээрге аъш-чемге ажыглап турган эът сөөгү-дүр.

Д. КУБЯКИН,
(СЭТА-ның корр.).
Якутск.

НОВОСИБИРСК. Якутияда Индигирканың адыры болур Шандрин хемниң чоогунда мөңге доштуг чер иштинге базык 20 муң чыл чыткан мамонт дээр улуг амытанның үрелбээн сөөк-дазыл болгаш ижин-хырнының чамдык-кезиин тыпкан. Делегейге бүгү ооң дургузунда он ындыг амытаннар тывылган. Ынчаарга Шандриниң мамонтузу — эң улуг: оон азыгларының узуну арзазында хемчээли 3 метр.

Эрте-бурунгу шагның ол амытанының доштаалган сөөк-дазылын Новосибирскиже сөртүп чедирген. Ам ооң дүүт-сы сөөгүн катап тургускан элээн өске чүүлдерин ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының биология институдунуң эртемденнери шинчилеп турар.

ЧУРУКТА: биология эртемнериниң кандидады, ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының биология институдунуң териология лабораториязының ажылдакчызы Л. И. Галкина Шандриниң мамонтузун шинчилеп тур.

А. ПОЛЯКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АЖЫКТЫГ АРЫГЛАР

Киргизияның мурнуу чүгүнде бедик сынның кырындан довурак-даш холушкан улуг көшке адаанда чыдар шыназыны хөме таварып баткан. Айыыл-халап чайлаар аргажок болгу дег, ынчанмыже ону болдурбайн барган. Боралгактыг сугнуң чүгле хензиг дамыракчыгаштары оргу черге четкен. Артыштыг арыглар кижилерни ол халаптан чайлаткан.

Тянь-Шаньның дагларында ногаан арга (артыштыг аргалар) улуг ужур-дузалыг боол турар. Олар даш болгаш хар көшкелерни доктаадып, сугну бодунга сиңирип ап турар. Артыштыг аргаларга бактериялар безин турбас. Элээн каш муң чурттакчылыг хоорайжыгаштың агаарын арыглаарынга артыш тараан бир гектар черле четчир.

Артыштыг аргалар шагшаандан тура-ла мында үнгүлээн, ийи муң чыл болган ыяштар безин таварышкылаар. Киргизияның артыштыг массивтери чуртта эң-не улуг девискээрлиг. Оларны камгалалдыг кылдыр чарлаан. Эртемденнерниң болгаш арга-арыгжыларның кызымак чүткүлү-биле девискээр улам калбарган. Питомниктерге өстүрген үнүштерни чыл бүрү тарып олуртуп турар.

А. КОМАРОВ,
СЭТА-ның корр.
Фрунзе.

ЯПОН ЁЗУ-БИЛЕ КУДА

Японияга чүс-чүс чылдарда ылыктыг чанчыл ёзугаар кенни (азы күдээзи) кижини оолдуң азы кыстың-даа адагези шилип алыр турда-ла, өг-бүле тудар дээн кижилерниң 63 хуузу ам боттары-ла шилип ап турар апарганын айтырыг-харыы түңнелдери көргүскен. Аныяк салгакчылар ам аар-берге чаңчылдардан улам хөйү-биле ойлап турар апарган. Ындыг чаңчылдарның бирээзи—куда дүжүрериниң дендии улуг чарыгдалдары боол турар. Чижээ, япон куда болганда, белекти чүгле чаа өг-бүле тудукчуларынга эвес, харын-даа оларның ада-иелеринге болгаш бүгү-ле чалаткаңнарга бээр ужурлуг. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ол чаңчылдан ойталаан, дендии харам диртириниң орнунга, делегейниң бир-ле ужу-кыдыынче дезе бергени дээре боол турар.

Ол бүгүнүң түңнелинде ашак-кадай болганының шынзылгазын тыпсыр албан черин Копенгагенде тургускан. Данияның найысылалы өг-бүле тударынга таарымчалыг болурга, япон оолдар, кыстар ажыл шагындан дашкаар ажылдап, акша-хөреңги тып ап турар апарганнар. Аңаа чедери бодунуң чуртунга куда дүжүреринден 4—5 катап чиик боол турар. Ол ышкаш Францияга барып өг-бүле тудар японнарга «Стрела Амура» деп тускай ужар чүүл шугумун база ажыткан.

Дүштүк оолдар, кыстар даштыкыже дескейн барып база болурлар. Үш теплоходтар Хонсю болгаш Кюсю ортулуктар аразынга 25 шак дургузунда эжиндирип чорул турар. Ол судноларның капитаннарынга ашак-кадай болчурунуң документилерин албан ужурунда күштүг кылдыр ат салыр эргени берип каан. Далай чалгыының кырынга ындыг 300 куданы дүжүрүп, байырлаан.

Чүү хирени ижерил?

Чоокта чаа Стокгольмга болган медицина чөвүлелинге бир ай иштинде арыг арага ижер кижини шуут-ла алкоголик деп санаар дугайында дыңнаткан. Ай иштинде 300 грамм ажыг арыг алкоголь-араганы ижер чедишкен назылыг эр кижи келир үеде бүүректер кадыгланыышкыны болгаш чагланыышкыны, чүрек сулараашкыны, улуг хырын адааның бестери эстир, нерви системазы үрелир дээн ышкаш ындыг аарыглардан чайлавайн барып болур.

Миллион ажыг чыл болганда тывылган

Амур чоогунуң делгемнериниң Соңгу талазынга алдын казыкчылары ийи метр узун азыгны, дендии улуг диштерни болгаш таныттынмас амытанның элээн каш сөөктерин тыпканнар. Специалистерниң бодап турары-биле алырга, ол мамонт сөөктери ышкаш боол турар.

«Амур алдын» комбинаттың кол геологу В. Шатров ол бүдүрүлге чериниң ажылдакчылары эрте-бурун шагның диириг амытаннарының артынчызынга бо-ла таваржып, тып турарын чугаалаан. Бүдүн-чартык [illegible] мурнунда ол девискээрге турган мамонтуларның [illegible] тинге [illegible] ган болурун [illegible].

Чаа тывылган сөөктери бүдүрүлге чериниң минерологтуг музейинге дедгээн. Мында ам 100 ажыг ындыг чүүлдер чыгдынган.

А. ЗАЙЦЕВ,
(СЭТА-ның корр.).
БЛАГОВЕЩЕНСК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 16-ДА
КЫЗЫЛДАН

10.45—Уругларга **«Мээң ачам капитан».** Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өңнүг телекөргүзүг. **«Чедип кел, тоол!».** 12.40 — **«Болгу-даа, болбас-даа дег».** 13.40—Телекөрүкчүлерниң айтырыгларынга «Правда» солунунуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуков харыылап тур. 14.10—Өңнүг телекөргүзүг. М. Мусоргскийниң **«Борис Годунов»** деп операзы. Баштайгы тургусканының 100 чыл оюнга. 15.55—16.05—Чапсар. [illegible].05—Өңнүг телекөргүзүг. М. Мусоргскийниң **«Борис Годунов»** деп операзының уламчызы.

КЫЗЫЛДАН

[illegible]8.00—Өңнүг телекөргүзүг. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. **«Крылья Советов»—«Динамо»** (Москва). 20.15—20.45—Чапсар. 20.25—**«Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «[illegible]м-херек болгаш яла».** Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 22.30—Өңнүг телекөргүзүг. **«Орус романс».** Улустуң артизи Никель Ткаченко ырлап тур. 23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Далайга дамды»** 9.50, **«Сангам»** (2 сериялыг) 11.30, 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: **«Ханныг даш»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: **«Эң-не күштүг»** 9.00, 10.40, 14.50, 16.30, **«Дөрт дугаар душтук»** 12.20, 18.20, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: **«Баш чок аъттыг кижи»** 15.00, **«Черлик чүрек»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тес-Хем райкүүском болгаш районнуң улус өөредилге килдизи республиканың хоочун башкыларының бирээзи, Берт-Даг ортумак школазының башкызы
Анатолий Лопсанович ШЫЫРАПТЫҢ
болгаш аар аарааш соонда мөчээнин дыңнатпышаан, ооң өг-бүлезинге, төрелдеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-21, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кедээ агыл килдизиниң 21-47, үлетүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, терианың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15053. ЧАГЫГ № 624.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00078.